

ਪੰਨਾ:

ਬੋਰਡ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਕਮੇਟੀ, ੨੦੨੨,

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ੨੦੨੨

ਪੰਨਾ ੨, ੨੨

ਪੰਨਾ ੨, ੨੨

ਪੰਨਾ ੨, ੨੨

:: અર્પણ ::

જેઓ અનુભવી પ્રયોગોને ખુલા હૃદયથી જનસમાજ સમક્ષ
રજુ કરી ચોતાની ઉદાર ભાવનાનો પરિચય કરાવી
ચૂંક્યા છે ડિંવા કરાવી રજા છે એવા
વિદ્યમાન તથા સ્વ. સહૃદયોની
આયુર્વેદ સેવા

ના એક મહાન પ્રયાસના એક
અંશરૂપ આ કાર્યને જો મહાનુભાવોના
ચરણ કમળમાં અર્પણ કરી આત્મ માનું છું

ગાંધી.કૃષ્ણ

:: નિવેદન ::

આરોગ્ય મિન્ડુના ગ્રાહકોને આજુ વર્ષની બેટ ફેરી આપવી એ આનનનો જ્યારે વિચાર કર્યો ત્યારે ફેટલાક શુભેચ્છક ગ્રાહકોની સમ્મતિ માગવામાં આવી; તે વખતે તેમણે એવી જાતની ઈચ્છા બતાવી કે જેવું તમારું વૈદ્યક ચિકિત્સાસાર છે તેવુંજ પુસ્તક ફાઈ અન્ય સારા, અનુભવી અને નવીન પ્રયોગોનું આપે તો તે લોકપ્રિય થઈ પડે એટલુંજ નહિ પણ તેમાંથી જનસમાજ પણ સારો લાભ મેળવી શકે, આ વાત વિચાર કરનાં અમોને પણ ગમી, પરિણામે આ કામ અમોએ અમારા મિત્ર રા. પ્રધાન હંચરાજને સોંપ્યું. મેટરની તૈયારી અમોએ આપેલા સાહિત્યમાંથી એમણે ફરી આપી એ શિવાય ફેટલાક પ્રયોગોની નોંધ અમારા લાઇ વૈદ્ય લવજીલાઇએ પણ ફરી આપી, આ નોંધો ઉપરથી એનું શરોધન ફરી ગ્રાહ્ય વસ્તુ હોય તે બચાવ સારી ભાષામાં તે પ્રયોગની યોગ્ય પરિક્ષા-તપાસ ફરીને ગોઠવવાનું કાર્ય મારા હાથમાં હતું. આ કામ ચલાવે શકી

છેવટમાં જણાવવાનું કે આ નાનકડા પુસ્તકમાં જે
અને સારજીત તત્ત્વ આપને મળી આવે તેને ગ્રાહણ કરી
મળતા લાભ માટે તેના મૂળ લેખક તથા સંશોધકને ધન્યવાદ
અમોએ તો માત્ર અમારી ફરજ જાગવી અમારા ગ્રાહક
માટે જે કંઈ બની શકે તે સેવા અદા કરી છે; આરોગ્ય
આવતાં ઉપયોગી વાંચનની સાથે આવી ભેટ આપવાની
ચાહુ ઈચ્છા છે તે હજી લગી અમો જરાજર અદા કરી રહ્યા
અને ગ્રાહકો તેની યોગ્ય કદર કરી અમોને ઉત્સાહીત કરી ર
એજ આનંદનો વિષય છે.

છેવટમાં જણાવવાનું કે આ મેટરનો સંગ્રહ તથા ચૂંટણી
આપવા અમારા એ જે લાખઓનો અમે આભાર માનીએ છ
અને જે આ સંગ્રહ ગ્રાહકવર્ગને પસંદ પડ્યો તો આનો ખ
ભાગ પણ તૈયાર કરી ગ્રાહક લાખઓની સેવામાં આપવાની આ
ધરાનીએ છીએ. ઇત્યાદિ

કરાચી,

તા. ૧૦ જુન ૧૯૩૦

લવદીય:

વૈદ્ય ગોપાલજી કે. હંકુર
તંત્રી: "આરોગ્ય સિન્ધુ"

હેવટમાં જણાવવાનું કે આ નાનકડા પુસ્તકમાં જે કંઈ મત્ય અને સારજીત તત્વ આપને મળી આવે તેને ગ્રાહણ કરી તેમાંથી મળતા લાભ માટે તેના મૂળ લેખક તથા-સંશોધકને ધન્યવાદ આપજો. અમોએ તો માત્ર અમારી ફરજ બજાવી અમારા ગ્રાહક લાભમાં માટે જે કંઈ બંની શકે તે સેવા અદા કરી છે; આરોગ્ય સિન્ધુમાં આવતા ઉપયોગી વાંચનની સાથે આવી બેટ આપવાની અમારી ચાહુ ઈચ્છા છે તે હજી લગી અમો બરાબર અદા કરી રહ્યા છીએ અને ગ્રાહકો તેની યોગ્ય કદર કરી અમોને ઉત્સાહીત કરી રહ્યા છે એજ આનંદનો વિષય છે.

હેવટમાં જણાવવાનું કે આ મેટરનો સંગ્રહ તથા ચૂંટણી કરી આપવા અમારા એ બે લાભઓનો અમે આભાર માનીએ છીએ અને જો આ સંગ્રહ ગ્રાહકવર્ગને પસંદ પડ્યો તો આનો બીજો ભાગ પણ તૈયાર કરી ગ્રાહક લાભઓની સેવામાં આપવાની આશા ધરાવીએ છીએ. ઈતિમ

કરાચી,
તા. ૧૦ જુન ૧૯૩૦

ભવદીપ:
વૈદ્ય ગોપાલજી કું. દેકુર
તત્રી: “આરોગ્ય સિન્ધુ”

ખાસ વૈદ્યો અને ડૉક્ટરો માટે
અતિ ઉપયોગી સાધન.

પૉકેટ મેડીસીન ચેસ્ટ.

આ પેડીમાં બાર જાતનાં કુપીપકવ રસાયનોની બાર
બાટલીઓ એક ફેન્સી બોક્ષમાં ગ્રાખવામાં આવી છે એ બાર
દવાઓ તમામ દરદેમાં તાત્કાલીક હાથે આપનારી અને
સચોટ છે ફક્ત એકજ પેડી ખીમામાં ગ્રાખવાથી આખા
દવાખાનાની ગરજ સારે છે પેડીમાં રાખેલી દવાઓની કીમત
રૂ. ૨૫ માત્ર છે છતાં તે ગંધી દવાઓ અને પેડી સાથે
રૂ. વીસમાં કમ્પ્લીટ મળે છે.

આજેજ મંગાવો

દવાઓ ગ્રાપરવાની વિગત જ્ઞાવનાર એક પુસ્તક
હાથમાં રાખે ગ્રાખવામાં આવેલ છે.

સંખ્યા:—

મિતેજીવ: સિન્ધ આયુર્વેદિક ફાર્મસી, દુરાચી.

અનુક્રમણિકા

નંબર	ન.મ	પૃષ્ઠ.	નંબર	ન.મ	પૃષ્ઠ.
૧	અગ્નિવર્ધક ચૂર્ણ	૬	૧૬ કૃદ્ધન ચૂર્ણ		૩
૨	અગ્નિ ધૂન	૪૧	૨૦ કે.સેરાનો ગ્રાસ ઉપાય		૪૬
૩	અપામાર્ગ તેજ	૪૦	૨૧ કે.સેરાનાં ગે.કાંતો		
૪	અમ્લપિત્તો ઉપાય	૬	ઉપ.ય		૫૩
૫	અરીચુના ઝેરનો		૨૨ ખટિકાદી ચૂર્ણ		૫
	ઉપ.ય	૩૩	૨૩ ખમ્બો મલમ		૩૬
૬	અશ્વર્થ દિપુ	૪૮	૨૪ ગરમીનો ગેગ એક		
૭	અનિસાર નાશક		દિવસમાં મટે		૨૨
	પ્રયોગ	૫૧	૨૫ ગુરુતાના રેગિની દવા		૨૪
૮	અતિસારહરી વટી	૧૬	૨૬ થોડાના પેટનું શુદ્ધ		૫૩
૯	અર્ચનાશક પ્રયોગ	૫૦	૨૭ ચમત્કારિક ચૂર્ણ		૧૦
૧૦	આંચકીની દવા	૧૮	૨૮ ચમત્કારિક સ્થાન		
૧૧	આનંતસુત રસ	૨૨	દવા		૧૪
૧૨	આંખગાનું તેજ	૩૬	૨૯ આંખેરી ધૂન		૪૧
૧૩	આંખના ઉપાયો	૪૩	૩૦ જવરશયુ		૧
૧૪	ઉલટી ગ્રાસ કરવા માટે	૩	૩૧ લુના વ્રણની સંચોટ		
૧૫	ઉપદંશ નાશક	૧૧	દવા		૩૮
૧૬	ઉપદંશનો ઉપાય	૨૩	૩૨ દમરોગના ઉપાય		૫૦
૧૭	ઉન્મન અર્ક	૨૬	૩૩ દ.દના દુખાવાની દવા		૪૫
૧૮	ઉરરોગ નાશક		૩૪ દ.ઝવાનો મલમ		૩૫
	અચાર	૪૭	૩૫ દાદરની દવા		૩૮

નંબર	નામ	પૃષ્ઠ
૩૬	દાંતમંજન	૪૬
૩૭	દાંત કાઢી નાખવા માટે	૪૬
૩૮	ધાતુલ શોધક ચૂર્ણ	૯
૩૯	નવીન આસન	૩૦
૪૦	નિંખાદી મક્કમ	૩૬
૪૧	નેત્રરોગ નાશક ચોદણી	૪૫
૪૨	પિત્તશામક ચૂર્ણ	૫
૪૩	પ્રદર માટે ઉપાય	૭
૪૪	પ્રદર મિક્ષ ચૂર્ણ	૮
૪૫	પ્રદરાગી દસ	૧૬
૪૬	પારગની ઝોળાનો પ્રયોગ	૨૧
૪૭	પૌષ્ટિક અવરોધ	૩૨
૪૮	પાર્શ્વગ્રા નાશક લેપ	૪૨
૪૯	પાર્શ્વગ્રા નાશક લેપ	૪૩
૫૦	પાર્શ્વગ્રા નુ દાંતમંજન	૪૭
૫૧	પીડાનાશક યોગ	૪૬
૫૨	પ્રદરનો ઉપાય	૪૮
૫૩	પ્રદરનો ઉપાય ખીંચી	૪૬
૫૪	પાંડુ વિરોધન	૩
૫૫	પાંડુ, ગુદા, અર્ધ ચૂર્ણ	૪
૫૬	પાંડુ, ગુદા, અર્ધ	૧૮
૫૭	પાંડુ, ગુદા, અર્ધ	૨૦

નંબર	નામ	પૃષ્ઠ
૫૮	ખાગકો માટે દવા	૨૫
૫૯	આજ પુષ્ટિકારક અવરોધ	૩૧
૬૦	ખાગકોને દાંત આવવા	૪૫
૬૧	ખાસારોગ્ય ચૂર્ણ	૪
૬૨	મદાશક્તિરાગવદી	૧૩
૬૩	માલુકસાદિવદી	૧૫
૬૪	માસિક રસાયન	૧૭
૬૫	મુત્રાશય શોધક ચૂર્ણ	૧૦
૬૬	મુંદમારનો લેપ	૪૩
૬૭	મેનીયાનો ઉપાય	૪૪
૬૮	મંદાંત્રિ અને ધાતુસીંચનાના ઉપાય	૫૨
૬૯	રક્તપ્રદર નાશક ચૂર્ણ	૭
૭૦	રક્ત પ્રદર નાશક	૭
૭૧	રક્ત પ્રવર્ધક યોગ	૧૬
૭૨	રક્તવિકારની દવા	૨૭
૭૩	રક્તગ્રાધક અર્ક	૨૮
૭૪	રોગ રસાયન	૧૭
૭૫	રક્તરોગ યોગ	૬
૭૬	રક્તરોગ અર્ક	૨૭
૭૭	રક્તરોગ અવરોધ	૩૧
૭૮	રાગ ઉપદેશ માટે મક્કમ	૩૮
૭૯	રાગના રોગનો ઉપાય	૫૪

નંબર	નામ	પૃષ્ઠ	નંબર	નામ	પૃષ્ઠ
૮૦	વિપમન્નવરની અદ્ભૂત - દવા	૨	૯૧	સર્વરોગહર સિદ્ધગોળી	૧૨
૮૧	વીર્યવર્ધકે યોગ	૧૪	૯૨	અર્પવિપ માટે ઉપાય	૩૪
૮૨	વીર્યહીના ઝેર માટે	૩૩	૯૩	સરખ દંતમંજન	૪૬
૮૩	વંધ્યાસ્ત્રીની ચિકિત્સા	૫૪	૯૪	સર્વોત્તમ મલમ	૩૭
૮૪	શક્તિમંજીવન વટી	૧૩	૯૫	સ્વાદિષ્ટ અર્ક	૨૬
૮૫	સિરશ્ચાનાશક લેપ	૪૨	૯૬	મુગધી તેલ	૩૬
૮૬	શીઘ્રફલદાયક	૮	૯૭	મુળકની દવા	૫૧
૮૭	શ્વાનાશક ઉપાય	૫૨	૯૮	હરમનો મલમ	૩૫
૮૮	શ્વાન વિપ નાશક	૩૨	૯૯	દિગુણ રસાયન	૨૦
૮૯	શ્વેત તામ્ર ભસ્મ	૧૬	૧૦૦	દેડકીનો ઉપાય	૫૩
૯૦	શ્વેત ભુક્ષાળ	૧૧			

વૈદ્ય ગોપાલજી કું. ઠંકુર કૃત

બીજાં ઉપયોગી પુસ્તકો.

વૈદ્યક ચિકિત્સાસાર—આયુર્વેદના અનુભવ સિદ્ધ પાંચસોઠ્ઠા અંગ્રાંનમ અને સચોટ પ્રયોગોનું અમૂલ્ય પુસ્તક મૂલ્ય રૂ. ત્રણ.

વૈદ્યક ચિકિત્સા પદ્ધતિ—સામાન્ય માણસ પશુ આ પુસ્તકની મદદથી ઘરમેળે વૈદ્યનું કામ કરી શકે તેવું દરેક ઘરમાં રાખવા લાયક પુસ્તક મૂલ્ય રૂ. બે.

કૃષીપક્ષ રસાયન—આયુર્વેદના ઉત્તમ ઔષધો-કૃષીપક્ષ રસાયનો જનાવવાની રીત માદિની તથા તેન. ઉપયોગી ચ.પુ પાક સાથે મંપૂર્ણ માત્રાની આમાં છે મૂલ્ય આના બે.

મકરંદચર રહસ્ય—ચંદ્રોદય જન્મવાનો બેઠ અને તેની જમી માત્રાની આમાં છે મૂલ્ય આના બે.

આસપદ્ધિ વિજ્ઞાન—તમારો આમર ખારો થતો કે જમી રતો દોષ તો આ પુસ્તકમાં તમારની અનુભવી રીત પ્રમાણે ઉત્તમ માત્રા જન્મવાને રસ અને રાખ મેળવવા મૂલ્ય આના બે.

રસાયનસાર સંમિદ્ધ—આયુર્વેદના રસાયન શાસ્ત્રને સમજાવે અને ઉપયોગી જ્ઞાનુભવ સમજનાર ઉપયોગી અને દરેક વૈદ્ય માટે જમ રાખના મૂલ્ય મૂલ્ય રૂ. બે.

રૂ. પુસ્તકો માટે સંપર્ક —

મેનેજર: સિદ્ધ આયુર્વેદિક કાર્મસી, કુરાયા

૩ કંઈમચૂણું

ખનાવટઃ અસંધે પુષ્કરમૂળ તો. ૧, ઉત્તમ કાકડાશીંગ તો. ૧, જવખાર સાચો તો. ૧, એ ત્રણને બારીક વાટેલાં લઈ સાથે મેળવી રાખવું.

પ્રમાણઃ ૨ રતીભાર.

અનુપાનઃ મધ તથા પાનના રસ સાથે.

સમયઃ સંજની વખતે.

ઉપયોગઃ વરાધ, સસરી એટલે કે ન્યુમોનીઆ અથવા લગાઇ જવા વખતે થી બાળકને ખાંસી અને કફનો અવાજ થવો મટાડે છે થોડીજ વારમાં કફને છુટા પાડે છે. ખાસ કરી બાળક લગાઇ જતું હોય તેને માટે ઉપયોગી છે. ખાંસી મટાડે છે.

૪ ઉલટી બંધ કરવા માટે

ખનાવટઃ મોરનાં પીંછમાં છેડાપર જે ચાંદલા હોય છે તે એકલાં કરી બાળી તેની રાખ કરી લેવી. તે રાખ, પીપરમેન્ટનાં પુલ્લ તથા એલચી સમભાગે ત્રણ ચીજો સહ બારીક વાટી રાખવી.

પ્રમાણઃ બે થી ચાર રતીભાર.

અનુપાનઃ મધ સાથે.

સમયઃ જરૂર જતું ત્યારે લેવી.

ઉપયોગઃ ગમે તેવી ઉલટીને તુરંત મટાડી આપે છે.

૫ બાલ વિરેચન

ખનાવટઃ તુલે તો. ૧૫, દેવચીનીની લાકડી તો. ૧, સોડા

ઉપયોગઃ તાવને રોકવા માટે તાવ આગ્યા પહેલાં આપી સકાય અને તાવને ઉતારવા માટે તાવ હોય ત્યારે આપી સકાય છે. પસીનો કાઢી તાવ ઉતારે, ટાલ મટાડે, ચૂંટ અને પ્લીઝાની વૃદ્ધિમાં ફાયદો કરે છે. મંદાગ્નિ, અશ્વર્થ, શ્વેત, ક્ષે, ખાંસી, જ્વર વગેરેમાં સાગે ફાયદો આપે છે.

સૂચનાઃ નાનાં બાળકોને દવા યોગ્ય પ્રમાણમાં સંભાળીને આપવી.
પદ્ધતિઃ દૂધ ભાગ આપી સકાય.

૨ વિપમજવરની અદ્ભૂત દવા

બનાવટઃ ફાગળ કે ચૈત્ર માસમાં જ્યારે મધમાખી પોતોનો મધ પુરો ખાલી કરી ઉડી જાય છે એવો ખાલી મધપુરો પીળી લમરીનો હોય તે કાપી તેને બાગી તેની રાખ કરી કાગળમાં બંદી રાખવી.

પ્રમાણઃ ૧ રતીખાર.

અનુપાતઃ મધમાં ચાટી જતી.

સમયઃ તાવ આગ્યા અગાઉ અંકેક કલાકે ત્રણ ભાગ સહ લેવાથી તાવ અટકી જાય છે.

ઉપયોગઃ જુનામાં જુના દારૂએનાય, તુર્કિયા કે ચોર્કિયા ને તેમાં પાગિયા તાવ લગે તે તે માત્ર એ ત્રણ વખતમાંજ નાશ પામે છે.

અનુભવઃ ખોળે રાંધેલા જુના તાવ અનેક દર્દીઓને મરી ગયાના અને અનુભવઃ જે ખર્ચ નથી ફક્ત જનવરાની મહેનત છે. આ રીતે એક અ.પુએ જનવરેણ દતી.

૩ કફઘ્યૂર્ણ

ખનાવટઃ અમુલ પુઠ્ઠરમૂળ તો. ૧, ઉત્તમ કાકડાશીંગ તો. ૧, જવખાર સાચો તો. ૧, એ ત્રણને બારીક વાટેલાં લઈ સાથે મેળવી રાખવું.

પ્રમાણઃ ૨ રતીભાર.

અનુપાનઃ મધ તથા પાનના રસ સાથે.

સમયઃ સંજની વખતે.

ઉપયોગઃ વરાધ, સસણી એટલે કે ન્યુમોનીયા અથવા ભરાઈ જવા વખતે થી બાળકને ખાંસી અને કફનો અવાજ થવો મટાડે છે થોડીજ વારમાં કફને છુટા પાડે છે. ખાસ કરી બાળક ભરાઈ જતું હોય તેને માટે ઉપયોગી છે. ખાંસી મટાડે છે.

૪ ઉલટી બંધ કરવા માટે

ખનાવટઃ મોરનાં પીંછમાં હેડાપર જે ચાંદલા લેાય છે તે એકાં કરી બાળી તેની રાખ કરી લેવી. તે રાખ, પીપરમેન્ટનાં પુલ તથા એલચી સમભાગે ત્રણ ચીજો લઈ બારીક વાટી રાખવી.

પ્રમાણઃ બે થી ચાર રતીભાર.

અનુપાનઃ મધ સાથે.

સમયઃ જરૂર જણાય ત્યારે લેવી.

ઉપયોગઃ ગમે તેવી ઉલટીને તુરત મટાડી આપે છે.

૫ બાલ વિરેચન

ખનાવટઃ શુંક તો. ૧૫, રેવનચીનીની લાકડી તો. ૧, સોડા

બાપ કાર્જ તો. ૧, પુજાવેલ દંડલુખાર નો. બા બારીક વાટી બાટ-
લીમાં ભરી ચાખવું.

પ્રમાણ: ૨ થી ૪ રતીબાર બાજકને માટે

અનુપાન: જરા ગરમ પાણી અથવા માનું દૂધ હાલ તેમાં દવા
મેગરી પાછ દેવી (જરૂર જણાય ત્યારે).

ઉપયોગ: કબજાઆત, વરાધ, આફરો, બાજકને પેટમાં દરદ
દોષ અને રકતું દોષ ત્યારે આ દવા આપશે નો મત્વર આરામ થઈ
દરન માફ આવી જશે કોઈકે બાજકને ઉદરી થઈ કંઈ પાન સાથે
થઈ જશે. કંઈપણ નુકસાની સિવાય વાપરી શકાય છે.

૬. બાલ ચાતુરભદ્ર ચૂર્ણ

બનાવટ: મોષ, અલિવિય, કાકડાસીંગ, મોટી ઝીલચીનાં બીજ
મમબાગે ૬૪ બારીક ચૂર્ણ બનાવી લેવું.

પ્રમાણ: ૧ થી ૩ રતીબાર.

અનુપાન: મધ અથવા માનનું દૂધ.

સમય: મવાર, બપોર અને સાંજ.

ઉપયોગ: નાવ, અનિમાર, ખાંતી, શ્વેત, ઉદરી અને તરમ
તથા દાદ મટાડે છે.

૭ બાલારોગ્ય ચૂર્ણ

બનાવટ: જેડી મધ માફ કોટી તો. ૧, અલિવિય તો. ૧,
જીરો, હરેતો મચર તો. ૧ મધે ૬૪ વાટી બારીક ચૂર્ણ કરી લેવું.

પ્રમાણ: ૩ થી ૬ રતીબાર.

સમય: મવાર મઝા બે વખત

અનુપાનઃ મધ સાથે.

ઉપયોગઃ લીલા પીળા અને પાણી જેવા ઝાંડા, મરડો, લોહીનો ઝાંડો, તરસ, દાહ વગેરે મટાડે છે. ગુદપાક વગેરે હોય તો પણ મટે છે.

૮ ખટિકાદિ ચુર્ણ

ખનાવટઃ તજ ૪ ભાગ, ઝવડક ૩ ભાગ, લવંગ ૧૧ ભાગ, એલચીનાં બીજ ૧ ભાગ, કેસર ૩ ભાગ, ચાક ૧૧ ભાગ, સાકર ૨૫ ભાગ, બધાનું બારીક ચૂર્ણ સર્થ સાથે મેળવી ખરકમાં ઘુંટી કપડાણથી કરી ખાટલીમાં રાખવું.

પ્રમાણઃ ૨ થી ૬ રતીભાર.

અનુપાનઃ ધાવણ, પાણી કે મધ સાથે.

સમયઃ સવાર બપોર અને સાંજ.

ઉપયોગઃ ઝાંડા, પેટનો વાયુ, અછર્જ, પેટની નબળાઈ, પાણી જેવા કાચા દસ્ત વગેરે મટાડી પેટને સુધારે છે.

૯ પિત્તશામક ચુર્ણ

ખનાવટઃ વંમસોચન તો. ૧, એલચીબીજ તો. ૧, સાકર તો. ૧, ચાક તો. ૧ સાથે મેળવી બારીક ચૂર્ણ કરી રાખવું.

પ્રમાણઃ ૨ થી ૪ રતીભાર.

અનુપાનઃ મધ.

સમયઃ સવાર સાંજ.

ઉપયોગઃ તાવ, તરસ, દાહ, પાનગા દસ્ત ચવા, પિત્તવિકર, મુખપાક મટાડી સક્રિય વધારે છે.

આવ કાર્ગ તો. ૧, ધુણદેણ ટંકણખાર તો. ૦૧૧ ગારીક વાટી ગાર-
લીમાં બરી રાખવું.

પ્રમાણ: ૨ થી ૪ રતીઆર જાગરુને માટે

અનુપાનઃ ગરા ગરમ પાણી અથવા માનું દૂધ છઠ્ઠ તેમાં દવા
મેળાવી પાણ દેવી (ગરમ જાણીય ત્યારે).

ઉપયોગઃ કબજિઆન, વરાધ, આફરો, બાગકને પેટમાં દરદ
 દોષ અને રક્તુ દોષ ત્યારે આ દવા આપરો નો મત્વર આરામ થઈ
 દરદ માફ આવી જશે. દોષકે બાગકને ઉલ્લી થઈ કે પાનુ સાફ
 થઈ જશે. કંઈપનુ નુકસાની સિવાય વાપરી શકાય છે.

૬. બાલ ચાતુરભદ્ર ચૃણી

અનાચાર મોઘ, અનિશિષ્ટ, કાકાદારીય, મોટી દોષધીનાં બીજા
મુખમાંજે રહી જારીકે ચૂર્ણ બનાવી લેજુ.

प्रमाणः १ श्री ३ २१.५१७.

અનુપાલ: મેં અહીં મંગળ દે.

સામગ્રી: મર.૩, જાપેડ અને મં.૨/

ઉપરનામાં નામ, અનિયામ અને ૧૨.૫, ૮૫ની કચેરી લખા
તમા હાથે સહી કરો

૭ બાહ્યશિક્ષ્ય ચુર્ણ

[illegible]

WYKŁAD 6

4442 200 200 200 200 200

અનુપાનઃ મધ સાથે.

ઉપયોગઃ લીલા પીળા અને પાણી જેવા ઝાંડા, મરડો, લોહીનો ડો, તરસ, દાદ વગેરે મટાડે છે. ગુદપાક વગેરે હોય તો પણ મટે છે.

૮ ખટિકાદિ ચુર્ણ

ખનાવટઃ તજ ૪ ભાગ, મયૂક્ષ ૩ ભાગ, લવંગ ૧૧ ભાગ, એલ્યીનાં બીજ ૧ ભાગ, કેસર ૩ ભાગ, ચાક ૧૧ ભાગ, સાકર ૫ ભાગ, બધાનું બારીક ચૂર્ણ કર્ણ સાથે મેળવી ખરલમાં ઘુંટી પડછાણ કરી બાટલીમાં રાખવું.

પ્રમાણઃ ૨ થી ૬ રતીભાર.

અનુપાનઃ ધાવણ. પાણી કે મધ સાથે.

સમયઃ સવાર બપોર અને સાંજ.

ઉપયોગઃ ઝાંડા, પેટનો વાધુ, અટ્ટર્ણ, પેટની નબળાઈ, પાણી જેવા કાયા દરત વગેરે મટાડી પેટને સુધારે છે.

૯ પિતશામક ચુર્ણ

ખનાવટઃ વંમલોચન તો. ૧, એલ્યીબીજ તો. ૧, સાકર તો. ૧, ચાક તો. ૧ સાથે મેળવી બારીક ચૂર્ણ કરી રાખવું.

પ્રમાણઃ ૨ થી ૪ રતીભાર.

અનુપાનઃ મધ.

સમયઃ સવાર સાંજ.

ઉપયોગઃ તાવ, તરસ, દાદ, પાનગા દસ્ત થવા, પિત્તવિકાર, મુખપાક મટાડી ચક્તિ વધારે છે.

૧૨ રક્તપ્રદરનાશક ચુર્ણ

અનાવટઃ સ્નેહ ચંદન, લોદર, કમળકાકડી, જટામારી, વાળા, નાગકેશર, કાળીપાટ, મેથ, ઉદ્રવવ, ગુકે, અતિવિષ, રસચંતી, મેચ-રસ, મઝક, નીલકમળ, બીલીનુંગરભ, કડાજાલ, ધાવડીનાં પુત્ર, એલચી, અંબાનીગોટલી, મીઠાદાડમનાં ખીજ, જાંભુના કડીઆ, ગૌદંતીદરનાજલરસ, આ ચીજો સમસાગે લઈ ચુર્ણ બારીક કરી બાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણઃ ૦૧ તોલો, સવાર બપોર અને સાંજ.

અનુપાતઃ ચોખાનું પાણી અથવા મધ સાથે.

ઉપયોગઃ રક્તપ્રદર, લોહીવા, રક્તપ્રતિસાર તથા રક્તાર્શ વગેરેમાં લાજલાયક છે.

પથ્યઃ ગરમ ખોરાક ન લેવો.

૧૩ પ્રદર માટે ઉપાય

અનાવટઃ સોનાગેરૂં લઈ તેને આંખગાળા રસની ૨૧ લાવના આપી મુકરી બાટલીમાં ભરી ગાખવું.

પ્રમાણઃ ૩ થી ૬ રતીભાર.

અનુપાતઃ દૂધ સાથે.

ઉપયોગઃ પ્રદર, રક્તઆવ અને પાંકુરોગને ખાતરી પૂર્વક મટાડે છે અને હરીદમાં લોહીનો વધારો કરે છે.

૧૪ રક્તપ્રદરનાશક

અનાવટઃ કુસાંબી દટકડી તે. ૨૦, સોનાગેરૂં તે. ૦૧, બરાબર બારીક પુંડી કપડાંથી કરી ચીરીમાં ભરી ગાખવું.

સૂચનાઃ આ પ્રયોગ અજમાવી જોવાની જરૂર છે એમોને એમાં કંઈક ચમત્કાર જેવું જણાય છે પણ હજી અનુભવ કરી રાક્યા નથી.

૧૭ ધાવણુશોધક ચૂર્ણ

ખનાવટઃ પીપર, પીપરામૂળ નવા, ચવક, શુક, અજમોદ, જીરું, શાહજીરું, હળદર, દારૂહળદર, વાવડીંગ, સાજીખાર, પીતપાપડાનાં ખીજ, કરીઆતું, કાળીજીરી, કલોંજજીરું, કુણ, આ બધી દવાઓ મ્રમભાગે લઈ તેનું ચૂર્ણ કરી ખાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણુઃ ૦૧ થી ૦૧૧ તોલો.

સમયઃ સવારે, સાંજે બે વખત તાજા પાણી સાથે અથવા નવ-રોકા પાણી સાથે.

ઉપયોગઃ બમરેલું ધાવણુ શુદ્ધ અને નિરોગી થાય છે, આમ જવર તથા મક્કલચળ આનાથી મટે છે. વર્ણુ અને બળતી વૃદ્ધિ કરે છે, અગ્નિ પ્રદિપ્ત કરે છે.

૧૮ વાજકરણુ યોગ

ખનાવટઃ આવળની કાચી ફલી (પૈઝ) તો. ૧૦, નાની દૂધેલીનું પંચાગ તો. ૧૦ એ બેને સુકેલાં લઈ બારીક વાટી ચૂર્ણ કરી તેમાં સમભાગે સાકર મેળવી ખાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણુઃ ૧ તોલો સવારે તથા સાંજે.

અનુપાનઃ દૂધ સાથે.

ઉપયોગઃ પીર્ષનું પાવળાપણું મટાડી ઘટ અને પુટ બનાવી પીર્ષને વધારે છે. સ્ત્રીઓને આનંદ આપનાર ઉત્તમ વાજકરણુયોગ છે.

પથ્થઃ પૌષ્ટિક ખોરાક તથા દૂધ થી વધારે પ્રમાણમાં લેવું.

૨૧ ઉપદંશનાશક

ખનાવટઃ ચોપચીની તો. ૧૬, સાકર તો. ૪, પીપર, પીપરમૂળ,
કાળાંમરી, લવંગ, અકલકરો, ખેરાસાણી અજમો, શુકં. વાવડીંગ,
તજ, એ દરેકે એકેકે તોલો તથા મધ્યદ્રોણ તો. ૧ એ સર્વ સાથે
મેળવી ખારીક કરી છાણી લઈ ખાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણુઃ તો. ૦૧ સવાર સાંજ એ વખત.

અનુપાતઃ ગરમ પાણી કે દુધ.

ઉપયોગઃ ઉપદંશ, ઝૂંચું પ્રમેહ, સંધિવાત, જીનો ચાંદીનો રોગ,
સાંધામાં દરદ અને સોજો થાય તથા પેલાગમાં તકલીફ હોય તે સર્વ
મટી ફીણતા મટાડે, બગ વધારે અને વીર્યને દુધ કરે છે. રક્તદોષ
મટાડે છે.

પથ્યઃ સાદો ખેરાકે રાખવાં. દાળ, ભાત, રોટલી, ઘી, દુધ અને
સાકર એ સર્વ પથ્ય છે.

૨૨ શ્રેષ્ઠ જીલાબ

ખનાવટઃ શુદ્ધ નેપાળો તો. ૨૧, વન્ધારનાં ખીજ તો. ૨૧,
મીંદીઆવળ તો. ૨૧, હરદેહાલ ક.શુલી તો. ૨૧, ગરમાળાનો ગેળ
તો. ૨૧, દાણ ક.ગી તો. ૨૧, વાવડીંગ ચૂર્ણ તો. ૨૧, એલચીનાં
ખીજ તો. ૨૧, જીંદીમધ તો. ૨, નસેનર તો. ૨, સાકર તો. ૨૧,
શીફા તો. ૨૧, સિંધુલુ તો. ૨૧.

વિધીઃ સિંધવ, સાકર, દાણ અને નેપાળો છે.ડીને ખાડીની ચીજોનું
ખારીક ચૂર્ણ કરી લેવું. પછી દાણ વગેરે ચીજોને ખરબમાં નાંખી
તેમાં એ ચૂર્ણને મેળવી મુટમુ ખાંધી ચીજો ખરબનું મુટમુ મ.ટ
તેમાં જોડે મે નેટકે દુધને એ નાંખીને એક લાવના અપરી.

૫૩ એક મ.સ.સરની જે.ગે જનારી સુકસે ર.ખરી.

પ્રમાણ: ગરૂર દે.ય તારે એક જે.ગે પાણી સાથે સ્વરનાં લેતી.
તે એકવી પેટ સાફ ન થતે. દે.ય તો બે લેતી.

ઉપયોગ: આ દવા લુહાન તરીકે લેવાથી પેટ સાફ થઈ
પચકર્મથી થતા ફાવણ પ્રમાણે ઘરીરને સુદ કરી રોગનાં મૂળને
દૂર કરે છે. લુહાન લેવા પહેલાં બે ત્રણ દિવસ ખીચડી-થી ખાઈ
મોઢો નમ્મ કરી ૫૩ લુહાન લેતો.

પ્રથમ: લુહાન લગ્યા બાદ મસુરની દાળ, લાતની ખીચડી તથા
ધી લેતું. ત્રણ મોઢા આ પ્રમ જે દવા તથા ૫૫૫ રખાય તો ઘરીર
સુદ થાય છે. અને પ્રમેદ, અર્ચ, ગદિ, ઉપદંઘ, ઉદરોગ વગેરે
મટાડે છે.

મૂલનામ: કુપાત્રી, દવા, તૈયમ... ગીતગમન વગેરે તથા રાખતું.

૨૩ સર્વરોગહર સિદ્ધ ગોળી

૨૪ મહાશક્તિરાજ વટી

બનાવટઃ કસ્તુરી તો ૧, મોતીની ભસ્મ તો. ૧, સોનાના વરક તો. ૧, ખંચ ભસ્મ તો. ૨, ચાંદીના વરક તો. ૪, લોહ ભસ્મ તો. ૪, શીલાજીત તો. ૪, આ બધી ચીજોને ખરલમાં ઘુંટી શીલાજીત સાથે મેગરી ઘુંટી રતીભારની ગોળી કરી તેના ઉપર સોનાના વરક ચડાવી દેવા. આ વરક ઉપર કલા તે શિવાય જુદાજ લેવા. ગોળી છાંયે સુકવી પછી સંભાળી રાખવી.

પ્રમાણુઃ એક ગોળી સવારે તથા એક સાંજે દૂધ સાથે લેવી.

ઉપયોગઃ વીર્ય વધારી નબળાઇ મટાડે છે. ખાંસી, શરદી, મગજની કમજોરી મંદામિ તથા ધાતુ ક્ષીણતા માટે ઉત્તમ ઉપાય છે અને કામ શક્તિ વધારે છે.

પથ્યઃ પૌષ્ટિક ખોરાક લેવો, ગરમ તથા ખારી ચીજો ન લેવી.

૨૫ શક્તિસંજીવન વટી

બનાવટઃ કસ્તુરી તો. ૦.૫, શુદ્ધ અરીણુ તો. ૨, બીમસેતી કપુર તો. ૦.૫, ઘોઝેલી ભાંગ તો. ૨, શુદ્ધ શિલાજીત તો. ૨, ગળાસત્ત્વ તો. ૧, જોડી મધને. શીયે તો. ૧, ખંચ ભસ્મ તો. ૧, સુવર્ણ ભસ્મ તો. ૦.૫, સાન્વી છીપની ભસ્મ તો. ૦.૫, અકલકચે તો. ૧, ભવપ્રલ તો. ૧, ભવંત્રી તો. ૧, આ સર્વ ચીજો ખારીક કાચ ખરલમાં સાથે મેગરી તેને ગળેના રસની, જીભપુખીના રસની, નાગરવેલના પાનના રસની, દરેકની એકેક ભાવના આપી ઘુંટી ચણા પ્રમાણે ગોળી કરી સુકવી લેવી.

પ્રમાણુઃ ૨ ગોળી સવારે સાંજ દૂધ સાથે.

ઉપયોગઃ વીર્યવ્રવ, નસોની કમજોરી, હાંદીની ક્ષીણતા, પેલા-

અરીણુ તો. ૨, દેવી સાકર તો. ૪, સ્વધ્. આરીક કરી લેવું.

વિધી: પ્રથમે કાષ્ઠાદિક દવાઓને બુટી કાઢી આરીક કપડ-
છાણુ કરી તેમાં બીજી દવાઓ મેળવી ઘુટી લેવી અને તેને ખરલમાં
નાંખી વડના દૂધ વડે ૨૧ લાવના આપી ઘુટી લેવું અને ચાર રતી-
ભારતી ગોળી કરી સુકવી લેવી. પછી રોડપર આટલીમાં ભરી રાખવી.

પ્રમાણ: ૧ થી ૨ ગોળી.

સમય: સ્ત્રી સેવનની ઇચ્છા થાય તે પહેલાં ૪ કલાક અગાઉ
દૂધ (સાકર યુક્ત) સાથે લેવી.

ઉપયોગ: વીર્ય સ્થંભન કરવા, નસોમાં બળ લાવવા તથા
ઈંદ્રીની કમબેરી-લીધીજતા દુર કરવા મરદાંઈ કાયમ રાખવા. અતિ
ઉત્તમ છે. હાથેલાં વાપરવાથી અદ્ભુત બળ બતાવે છે.

સૂચના: દરતની કમજબીયત થ.ય તો દૂધ, લીલાળો ખોરાક વધારે
લેવો જોઈએ.

૨૮ માણુફલાદિ વટી

બનાવટ: માયાફળ તો. ૧, હરેલી છાક તો. ૧, કપુર તો. ૧,
ફેદાર તો. ૧, આંબજાની છાક તો. ૧, એ સર્વને આરીક વાટી
ખરલમાં નાંખી યુક્ત બળમાં પીસી અડદના દાણા પ્રમાણે ગોળી
વાળી લેવી.

પ્રમાણ: ૧ ગોળી.

સમય: રાત્રે લેવી.

ઉપયોગ: મરડો, જુનો મરડો આ દવાના સેવનથી દુરત મટે
છે અને દવા લેનાંજ ફાયદો બતાવે છે.

૨૯ અતિસારહરી વટી

અનાવરઃ અનિદિયા, બીલીનું ગરમ, ઘૂંક, લવંગ, તજ, મોચરસ,
આંબાની મેટલી, એલચી, ઘાંઘની કળી, અરીસુ એ ચીજો સમઘમે લેવી.

વિધીઃ પ્રથમની ચીજો લઈ ગરીક કરી તેમાં અરીસુનો કમુલો
તાપી પુંડી ઝાગો કરી લેવી. પ્રમાણ રતીભારની ઝાગો કરવી.

પ્રમાણઃ ૧ થી ૨ ઝેન્ઝી.

સમયઃ મધર, જાહેર અને સાંજ.

અનુપાતઃ પાણી સાથે.

પ્રથમઃ છાત અને ગાત તથા હાથો ખેંચક.

ઉપયોગઃ ઝાડા, મરડો મૂંક, મુત્રા ઝાડા, આમનિસાર, રક્તાં
તિલાગ, મલદુર્ગી વગેરેમાં ફાપો આપે છે. ઝાડા વરમને ખાતે
પરંતે-પાણને આપે છે.

૩૦ રજઃપ્રવર્તક યોગ

અનાવરઃ મુન્ક, મરડો મૂંક, મુત્રા ઝાડા, આમનિસાર, રક્તાં
તિલાગ, મલદુર્ગી વગેરેમાં ફાપો આપે છે. ઝાડા વરમને ખાતે
પરંતે-પાણને આપે છે.

૩૧ લોહ રસાયન

ખનાવટ: કળંગલી (પારદ અને ગંધકની) તો. ૧, ઉત્તમ લોહ ભસ્મ તો. ૧, ઉત્તમ સુવર્ણમાક્ષીક ભસ્મ તો. ૦૧, આ ચીજોને ખરસમાં ઘુંટી તેને કાકમાચી એટલે પીણીના રસની ભાવના આપી સરસવના દાણા જેવડી ગોળી કરી મુકવી રાખવી.

પ્રમાણ: ૧, થી ૩, ગોળી

અનુપાન: મધ અને પાપરનું સુર્ણ.

સમય: સવાર, સાંજ

ઉપયોગ: પાંકુ સોજો, કમજો, હંધીમક, પાનકી, વફત અને ખરસની વૃદ્ધિ, હૃદયરોગ, કમી, સરીર પીણું થવું, માટી ખાવાથી થએલ વિકાર, ઝાડો, ખાંસી વગેરે બાળકોનાં રોગ મટાડે છે.

અપથ્ય: મીઠું (સવણ) તથા માટી ન ખાવા દેવી.

૩૨ માક્ષીક રસાયન

ખનાવટ: સુવર્ણમાક્ષીક ભસ્મ તો. ૧, સારી રીતે ખનાવેલી અમ્મક ભસ્મ તો. ૧, સાખરચુંગ ભસ્મ તો. ૧, (પારદ ગંધકની ખનાવેલી) કળંગલી તો. ૧, ભોંરીગણીના કુસનાં તંતુ તો. ૧ આ બધાને બારીક વાટી ખરસમાં ઘુંટી પાનના રસમાં મર્દન કરી સરસવના દાણા પ્રમાણે ગોળી બનાવી મુકવી રાખવી.

પ્રમાણ: ૧, થી ૩, ગોળી

અનુપાન: આદુનો કે અરકુસીનો રસ અને તે સાથે મધ.

સમય: સવાર સાંજ.

ઉપયોગઃ શ્વસ, ખાંસી, તવર, ન્યુમોનીઆ, હરદિંજડુ, હરદી, મરુહી, તામ્, વાપુ, કફ વગેરેમાં ઉત્તમ ફાયદો આપે છે. રોગ મુખરે તેમ રસ કમની કરી આપવી.

૩૩ બાલ સંજીવન રસ

બનાવણઃ શુદ્ધ પારક, શુદ્ધ મધક, જલપક્ષ, જલવંત્રી, શરિંગ નળખાને લેતાં, પ્રથમની જે સીંદેની કન્ઝર્વો કરી તેમ સીંદેનું ચૂર્ન તેમાં મુટી નાખુ.

પ્રમાણઃ ૧ થી ૨ રટીનું.

અનુપાતઃ ૧૫ જલપક્ષ

શુભાઈ મરુહ, મરુહ આ

ઉપયોગઃ શ્વસ, ખાંસી, તવર, ન્યુમોનીઆ, હરદિંજડુ, હરદી, મરુહી, તામ્, વાપુ, કફ વગેરેમાં ઉત્તમ ફાયદો આપે છે. રોગ મુખરે તેમ રસ કમની કરી આપવી.

પ્રમાણઃ ૧ થી ૨ રટીનું.

અનુપાતઃ ૧૫ જલપક્ષ

શુભાઈ મરુહ, મરુહ આ

શુભાઈ મરુહ

શરિંગ

જલપક્ષ, કફ

જલવંત્રી આ

અનુપાનઃ તુલ્યશીનો રસ.

સમયઃ ચાર ચાર કલાકે.

ઉપયોગઃ આંચકી, તાણુ, મૃગીવાયુ, મૂર્ચ્છા વગેરેમાં આ દવા સત્વર ફાયદો કરે છે.

સૂચનાઃ પેટ સાફ કરવાની જરૂર હોય તો પ્રથમ સામાન્ય જીવાળ આપી પછી આ દવા દેવી.

૩૫ પ્રદરારી રસ

ખનાવટઃ શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગષ્ટક એ બેની કજલી કરી મેલી તે તોલા ૪, નાગ ભસ્મ તો. ૨ તથા રમ્ભવંતી (રસાંજન) તો. ૬ અને લોહનું ચૂર્ણ તો. ૧૨ એ સર્વ બારીક કરી ખરસમાં મેળવી તેને અરકુસી (વાસા) ના રસમાં મર્દન કરી મુકરી રાખી લેવું.

પ્રમાણઃ ૩ થી ૬ રતીખાર.

અનુપાનઃ મધ સાથે સવાર સાંજ લેવાય.

ઉપયોગઃ પ્રદર ગમે તે પ્રકારનો હોય આ દવા તરત ફાયદો બતાવે છે, અત્યંત આત્મ અથવા ધણા દહાડા નિતુઆવ ચાલતું હોય ત્યાંપણ ફાયદો કરે છે.

સૂચનાઃ દરદ જુનો હોય તો દવા વધારે વખત મેલી અને રાત્ર વધારનાર અપથ્ય પદાર્થો ન લેવા, અબચર્મ પાલન કરાવવું તો સારું ફાયદો થાય છે.

૩૬ શ્વેત તામ્ર ભસ્મ

ખનાવટઃ તામ્ર શુદ્ધ કરી તેનું બારીક ચૂર્ણ બનાવી લેવું. આ ચૂર્ણ તો. ૧ તંબુ તેને નાન્દકલ્પીત. પ્રાચનો રસ ને. ૨૫૬ તેમાં

માર પ્રદર ધુટ્ટુ અને ડીકડી જેવું થાય એટલે ડીકડી જનરો
 લેવી ફરી તેને સહેદ ફોરના પુત્ર તો. ૧૫માં તાગફણીના
 રસ નાંખી ધુટ્ટી હુમટી બે જનાવી તેની વચ્ચે ડીકડી રાખી
 બધે ફરી ઉપર તથા કપડામાડી ફરી તેને દબ રોર બંધાવી
 ઇન્દ્રોનો મજપુટ આમ આપવા આવી રીતે ચારવાર ફરી
 આપવાથી તાગની સ્વેત જરમ થઇ જાય છે.

શુભ્રુઃ ઘરીરમા પુરવાનન સાવવા માટે આ સ્વેત લગ
 વખખાય છે, એનાથી નામદં ચએલ પુરુષ જગવાન અને મર્દ

પ્રમાનુઃ બે માખાસાર. અનુપાનઃ માખલુ સ્વે

પથ્યઃ પોટક ખાગક અને પીવાવ તેટલું ઘી પીતું અથ
 થી નાંખીને ચારવાર ચૂમનામસ સાને નેટપું પીતું ફોરસ
 ના દસ લેતી.

અપથ્યઃ ખટાક, માંડલી, મગમ સીંગે વગેરે બધે ફરી

તૈયાર કરેલી હોય ને સાથે દરરોજ એક વખત આ ખોરાક પેટ પુરતો લેવો અને આ પ્રમાણે દરરોજ બનાવી ૪૦ દિવસ નિયમિત આ પ્રયોગ કરવો. જૂખ લાગે ને માંસક આવે તો મગાર સાંજ આ પ્રમાણે બે વાર ખોરાક બનાવીને લેવો.

ઉપયોગઃ જૂખ લાગે, જગ વધે, અગ્નિ મનેજ થાય, વાઙ્મુકરણ રુક્તિ ખૂબ થાય, વાયુના દરદો મટી રીર્ષ વધે, ઘી પચાવવાની રુક્તિ બદુજ વધે અને નપુંસક માણસ પણ બળવાન બને છે.

અપદ્યઃ તેલ, ખટાચ, મરચાં, ગેંગ અને ખીચ ખરાબ સ્વીકે ન લેવી.

૩૮ પારદની ગોળીનો પ્રયોગ

બનાવકઃ શુદ્ધ પારદ તે. ૧૦ગ્રા, અરીસુ તે. ૧૦ગ્રા, એ બેને નામરેલના પાનના રસમાં ખુબ ઘુંટી ખરેલ કરી હાથમાં મુકાવી આપવું. આ પ્રમાણે સાત વખત રસમાં ઘુંટી મુકાવી લેવું. બાદ તેમાં પુરામાત્રી અગ્રમે, અલકકે, કમ્પોઝે (પાનની બડ), તપ-હળ, લવંગ, એ દરેક સ્થિત સ્થાન વજુ નોથા જારીક કરેલી હર્ષ તેમાં મેળવી આપવી. અને વજુ રત્નસાગરો મેળવી કરવી અને ઉગ્નિ મુકાવી રુખી ફેરી.

પ્રમાણઃ એક થી બે ગોળી.

સમયઃ સ્ત્રી પ્રસવની દરમિયાની સુધા પહેરે બન્ધકે લેવી.

અનુપાનઃ રૂપ લાગે લેવી.

અપદ્યઃ ખટાચ નજ લેવા.

પદ્યઃ દેહલી, ઘી સ્વેદ વગેરે મધુર અને પૈષ્ટિક ખોરાક લેવો.

સુદઃ ની સમયે હર્ષ નથાન કંઈએ રૂપ આ લગાવવા મુન.

આર પ્રદર ધુંટું અને ટીકરી જેવું થાય એટલે
લેરી ફરી તેને સફેદ ફેણના પુદ્ર તો. ૧૫માં
રસ નાંખી ધુંટી જુગદી બે જનારી તેની વચ્ચે
બધે ફરી ઉપર ચણ કપડામાટી ફરી તેને દહ
છાનુનો મજપુટ આમ આપવા. આવી રીતે એ
આપવાથી તામ્રની ચંચલ બરમ થઇ જાય છે.

ગુણ: સરીરમાં પુરુષાનન લાવવા માટે આ
વખખાય છે, એનાથી નામર્દ થએલ પુરુષ જાળવા

પ્રમાત્ર: બે ચોખાભાર. અનુપાત:

પૃથ્વી: પૌષ્ટિક ખોરાક અને પીવાય તેટલું ઘ
ધી નાંખીને વારંવાર બૂખ-નરસ સાને તેટલું પી
આ દસ લેતી.

અપૃથ્વી: ખટાક, માલ્લી, ગરમ ચીજો વગેરે

— — —

૩૭ હિંગુલ રસાય

ખનાયક: ૬૦ રોના એ તે. ૨૦ આલે, ૧
તે. ૧૦, રિંગેલાકેન અને લોખાની ફાટી ન

રિંધી: પ્રથમ એક વાળનવા પટ્ટોને ફેટ
એ તેના પેટા-પટ્ટી જે. ૬. ૧ તો. ૧૦ રે
જા: ખાલી ખાલી જ નહિ. ૧૦૦ રોના તે
૧૦૦ જા. ફરી ૧૦૦ જા. ૧૦૦ રોના આ. ૧૦૦
૧૦૦ જા. ૧૦૦ રોના ૧૦૦ જા. ૧૦૦ રોના ૧૦૦
૧૦૦ જા. ૧૦૦ રોના ૧૦૦ જા. ૧૦૦ રોના ૧૦૦
૧૦૦ જા. ૧૦૦ રોના ૧૦૦ જા. ૧૦૦ રોના ૧૦૦

લઈ તેની વચે રાખી ગળી જવી. દવા ખાધા બાદ ૨૪ કલાક મુઠી ઉંઘ ન કરવી, પાણી ન પીવું, તરસ લાગે તો ઘી પીવું. પાણીનો ઉપયોગ ન કરવો. યાગ દિવસી કલ્પ થાય તો ગરમ પાણીથી હાથ વગેરે ધોવું. આ દવા ચરૂ કર્યા પહેલાં એક સખ્ત બુલાખ લઈ લેવા જોઈએ તો આ દવાના ઉપયોગથી ઉપદંશ-ગરમી-વીરદાટકનો રોગ માત્ર એકજ દિવસમાં મટી જાય છે.

(૨) લગાડવા માટેઃ મર્યાદાદિ તેજ તો. ૨૦, કાર્મિક એસીડ તો. ૨૫ સાથે મેળવો રાખવું. આ તેજ શરીરપર લગાડવાથી અને પછી ગરમ પાણી અને સાબુ વડે શરીર સાફ કરવાથી ચામડી પર ડુટી આવેલ રોગ સત્તર મટી જાય છે.

(૩) જખમ હોય તોઃ નીચે પ્રમાણે મલમ લગાડવો.

ભારીક એસીડ તો. ૦૫	આડોડીન શુદ્ધ મેન ૧૫
ફોસ્ફોરસ તો. ૦૧	ટાનીક એસીડ તો. ૦૫
યુક્લેપ્ટોસ તેજ તો. ૦૧	ઓક્સીજન આઈડિય તો. ૨
મીન તો. ૦૫	

એ સર્વ મેળવો મલમ કરી લેવો, અને તે બદાર ચાંદી દવા ત્યાં લગાડવો.

આ વખે દવાઓ મંભાગીને બનાવો વાપરી જોતાં રોગ એક દિવસમાં સદંતર મટી સત્તર આરામ થાય છે.

૪૧ ઉપદંશનો ઉપાય

(૧) શુદ્ધ રસાયણ તો. ૧, શુદ્ધ નેમલ તો. ૧, શુદ્ધ લાલમીકેડો તો. ૧, શુદ્ધ પારદ તો. ૧, શુદ્ધ રિંગ્લે તો. ૧, શુદ્ધ મધેક તો. ૧, શુદ્ધ દંતલ તો. ૧, બેનર (મુરદારજ) તો. ૧, શુદ્ધ મોરચું તો. ૧ આ સર્વ દવાઓને મારી જાળની બાન્દીનાં

તેને સંપુટમાં રાખી કપડાંમાંથી કઠી પાંચથોર અડાયા છાણાનો અગ્નિ આપવો. શીતળ થએ કાઢી લેવું. કાઢતી વખતે અંદરથી પથરની ભરમ થએલી મગસે જે અંભાળીને ઉપાડી લેવી, ધીધીમાં ભરી રાખવી.

પ્રમાણ: ૧, રતીભાર.

અનુપાત: પતાસા સાથે લેવી.

સમય: જરૂર જણાય ત્યારે અથવા ચાર ચાર કલાકે.

ઉપયોગ: ગુરુદના દરદ માટે રામનાથ દવા છે. દવા લેતાની સાથેજ થોડીવારમાં દરદ તદ્દન ગુમ થઈ જશે અને ચમત્કારિક રીતે દરદીને આનંદમાં આવેલો જોઈ શકશે.

૪૩ બાળકો માટે દવા

ખનાવટ: અઝમો તો. ૨૦, પપીતા તો. ૨૦, પાણી રોર ૭ (રત્ન ૧૨) એ ચીંતેને રાત્રે પલાળી રાખી સવારમાં તેને નળાકા-પંચમાં મુકી અર્ક ખેંચી લેવું આ અર્ક બાટલીમાં ભરી રાખવું. અને વાપરવાનું હોય ત્યારે એક રત્ન અરકે દોષ તો તેમાં દશ તોથા લાઈમ પોટર (ચૂનાની આઃ) મેગની રાખવું અને પછી વાપરવું.

પ્રમાણ: ૫, દીપાં બાળક માટે, મોટા માખૂસને માટે ૩૦ થી ૬૦ દીપાં.

ઉપયોગ: દુધ પચાવે, અજીર્ણ મટાડે, ઝાડે જધાઈને આવે, પેડનો વાગુ, અકરે વગેરે મટાડી પાચન શક્તિ મુદ્ધારે ખાસ કરી ખાગે. માટે આ દવા અગ્નિ પ્રદિપ્ત કરી બુખ લવાય છે.

૪૫ રક્તવિકારની દવા

બનાવટઃ ગળા શેર ૦૧, દંડવાડ્ડીનાં મૂળ તો. ૧૦, ગોરમુંડી શેર ૦૧, બાવળના પૈડા શેર ૦૧, લીમડાની અંતરછાલ તો. ૨૦, કાંચનાર છાલ તો. ૨૦, ત્રણ વર્ષનો જીનો ગોળ તો. ૨૦, મગરબા ઉસબો તો. ૨૦, ચોપચીની તો. ૨૦, કડવા પરવળનાં પાન તો. ૨૦, મધ તો. ૨૦, સરપૂંખાના મૂળ તો. ૨૦, લીસમનો જૂકો તો. ૨૦, ચંદનનો જૂકો તો. ૨૦ એ પ્રમાણે લેવું.

વિધીઃ દવાએને કચરી એક વાસણમાં પાણી શેર ૩૦ માં પલાળી ત્રણ દી રાખી પડી ઉકાળો કરવો ત્યારે બાકી પાણી શેર પાંચ રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી લઈ તેનું નળીકા યંત્રથી અર્ક એવી કાઢી જાટલીમાં રાખી દેવું.

પ્રમાણઃ ૧ થી ૨ તોલા સુધી દવા તથા તેમાં ઘોઠું મધ નાંખીને આપવી. એ વખત દેવી.

ઉપરોગઃ રક્તવિકાર, ઉપદંશ, કુષ્ઠરોગ, ખસ, ખરજતું, ચાંદી સાંધા ગ્રહાવા, સાંધિવા, ગરમીનો દાહ વગેરે મટે છે.

પ્રધ્યઃ ચણીની રેટલી અને ઘી ખવાય બાકી તમામ બધે કરી એક માસ દવા કરવાથી પુર્ણ કાયદો થઈ જાય.

૪૬ વાજકરણ અર્ક

બનાવટઃ અગુર કામુલીવાને. રસ ૪૦૦ તોલા, ગુલાબજળ તો. ૧૧૦, કે.પુ. મધ તો. ૧૧૦. કંદગરનને રસ તો. ૮૦, એ જાંને નેકકા કરી ૪૮ કલાક રાખી મુકવું. તાદ તેને એક કદકા પાગા તરેકાના નાખી ચૂસે તદ મુ અને તેમાં તજ, તમાલપત્ર, લવચ, ફોડા મળાકી, મુકે, પાપર જાવંચી, જાવંચી, જાદામાતી, એલચી, કપાજાંબીની એ દંક તેનું ચણી તોલા ૯૫ કરી તેની પાટલી

ઉપયોગઃ રક્ત વિહારને લગતી કોઈ પણ નરી અથવા લુની બિમારી આ દવાના સેવનથી તત્કાળ નાશ પામી સરીર સાફ અને નિરોગી બને છે.

૪૮ ઉન્મત્ત અર્ક

બનાવટઃ ધતુરાનાં બીજ, લાંમ, જંબૂંત્રી, કપુર, ખસખસનાં ડોડવા એ દરેક દર દર તોલા લેવા. ખોરાસાની અઝમો તો. ૬૦, માયનું દૂધ ઘેર ૧૨ (અંગાળી) લઈ દૂધમાં ઉપરની દવાઓ મગ્ને પલાળી દેવી. સવારનાં તેને નળીકાપંચમાં જરી અર્ક કાઢી લેવો. અર્ક આશરે ૨ થી ૩ ખાટલી ઉત્તમ માત્ર નીકળશે.

પ્રમાણઃ ૨૫, થી ૫ તોલા અર્ક દૂધ સાથે લેવો.

ગુણઃ વીર્યવધારનાર તથા વાજકરણ અને સ્થંભક ગુણ માટે ઉત્તમ અર્ક છે.

સ્વાસ્થ્યઃ જે માટે અમર જાણાય તો પ્રમાણ ઓછું કરવું, અને ખોરાક પૌષ્ટિક દૂધ, ઘી, માખણ વગેરે વધારે લેવો.

૪૯ સ્વાદિષ્ઠ અર્ક

બનાવટઃ મોટી એકઝી તો. ૩૦, નજ તો. ૪૦ એ બંનેને અધકચરી કરી દર ને પાંચીનાં સત્રે પલાળી રાખવું અને તેને નળીકાપંચમાં જરી અર્ક ૬, થી ૯, સત ખાટલી નીકળે તે કાઢી લેવું.

પ્રમાણઃ ૨૫, થી ૫, તોલા.

ઉપયોગઃ પચનશક્તિ મુશ્કેલ છે. મુખ લગાડે છે પીવાનાં રસિષ્ઠ છે. મુખવચ્ચ તરફ જન્મીને પીવાથી મેટામાં આરી મુશ્કેલી થાય છે. મેટામાં જેવા દરદનાં રક્ત પાંચીને દેશવે આ અર્ક વાપર.

વાંચી સત્તે શાચકો થાન છે. કે.ઈ પલ્લુ પેટના .દરદ માટે પા
તરીકે આ દવા ઉત્તમ છે.

સમયઃ જરૂર જણાય ત્યારે અથવા જમવા પછી

સૂચનાઃ નૂનનાં આગકો માટે પલ્લુ યોગ્ય પ્રમાણમાં વાપ
વડાય છે.

***

૫૦ નવીન આસવ

અનાવલઃ મ.જરુનો ૨૨ ગ્રે ૫, અમુરનો ૨૨ ગ્રે ૫, સંતરાનો
૨૨ ગ્રે ૫, નેડીનો ૨૨ ગ્રે ૫, સોડા ચૂર્ણ ૧૫ ગ્રે ૫.

આ મર્મ ચીકેને એકે અન્નીમા નાંખી બરી રાખવું ૪૦ દિવસ
ત્યાં તેને કાઢી ૪૦ ગ્રે ૫ નાંખી ૫ થી ૬ એવી રીતે કોને
એકે અવન રવા થી પાકે મ.ટલી પાવે. આ રીતેએને મ.ટલી
૪૦ ગ્રે ૫ નાંખી ૪૦ ગ્રે ૫ નાંખી ૪૦ ગ્રે ૫ નાંખી ૪૦ ગ્રે ૫
૪૦ ગ્રે ૫ નાંખી ૪૦ ગ્રે ૫ નાંખી ૪૦ ગ્રે ૫ નાંખી ૪૦ ગ્રે ૫
૪૦ ગ્રે ૫ નાંખી ૪૦ ગ્રે ૫ નાંખી ૪૦ ગ્રે ૫ નાંખી ૪૦ ગ્રે ૫

અ.જ. ૧૦ ૫ ૫ ૫ ૫ ૫

૫૧ બાલપુટીકારક અવલેહ

અનાવટ: સીતોપલાદિ ચૂર્ણ તો. ૧, જેડીમધ ચૂર્ણ તો. ૦૧,
લોહ ભસ્મ તો. ૦૧, અગ્નિનું મગજ આરીક ચાટું તો. ૪, કેસર
તો. ૦૧, સોનાનાં વરક નંગ ૪ મોટા, ચાંદીના વરક નંગ ૧૨,
ચોખ્ખું મધ, તો. ૬, જીવન (અવનપ્રાસ) તો. ૧૦, બધાને સાથે
મેળવી ચાટણ કરી લેવું.

પ્રમાણ: ૦૧ તેલો.

અનુપાત: ગાવના દૂધ સાથે.

ઉપયોગ: ખાંસી, આસ, કફ ફેફસાનાં દરદો, સામાન્ય નબળાઈ,
ઉધડી, તરસ, પાંકુ (શીકાસ), દાહ, પિત્તવિકાર વગેરે મટાડી ઘરીર
પુષ્ટ બનાવે છે. ખાસ કરી નાનાં બાળકો માટે આ દવા પૌષ્ટિક
ઉપાય તરીકે ઉત્તમ છે.

પથ્ય: અને તેટલું દૂધ વધારે આપવું.

૫૨ વાજકરણ અવલેહ

અનાવટ: કુહીંગન, જટામાતી, અવધાન, અકલકેરો, તગ,
કાબાબનીની, એ દરેક સીંજ અંશો અંશો તેલો. અમરમાચો,
નાગેલગ, કમ્બી મસ્તકી, બચમ એ દરેક પા, પા તેલો, કસ્તુરી ૬,
રતી બાર અને સુકા તે. ૧૦ લેતા.

વિધી: સ્નાની ચાટણી કરી નેમ ઉપરની દવાઓનું ચૂર્ણ
કરી મેળવી અવલેહ જેવું કરી લેવું. જરૂર હોય તે. ચાટુંકે મધ
મેળવી આપવું.

પ્રમાણ: ૧. તેલો દર. ૩૦૦. લેતો દૂધ સાથે.

શુભાઃ વાંચકરણ તથા સ્થંભક શુભ મુખ્ય છે. નજગાદ્ય મટાડે છે. નજગાદ્યથી થએલ ઉપદ્રવ, વિર્ષ વિકારને પણ મટાડે છે.

૫૩ પૌષ્ટિક અવલેહ

ખનાવકઃ અકલકરો તો. ૧૫૫, સફેદમરી તો. ૨, ફાદર તો. ૧૫૫
મોડી એલમી તો. ૩, ફૂંમીમસ્તકી તો. ૨, તજ તો. ૨, કાંડુની
રતી ૨૧ જાર, અંજર રતી ૪૨, ભવજા નંગ ૩, શુદ્ધ જાંબ તો. ૬.
ખદામનું તેલ તો. ૩, સાકર તો. ૩૦, મધ તો. ૫.

વિધીઃ પ્રથમની દરેક ચીજોનું જારીક ચૂર્ણ લેવું. સાકરનો
શુદ્ધજાળમાં મસખી કરી લેવી અને માત્રુન ચોળ નરમ મસખી
માથ ત્થરે ઉતારી તેમાં ઉપરની ચીજો મેળવી કંક થતાં મધ મેળવી
રાખી અપવું.

પ્રમાણઃ તો. ૧૫, થી ૧. નુંડી

અનુપાતઃ ૬૫ સ્થાપે મવાર સુજા બે વખત.

ઉપયોગઃ વાંચકરણ અને પૌષ્ટિક તથા સ્થંભક શુભ માટે ઉપ
યોગ, ખન કરી નજગાદ્યથી થયેલ વિકારને નુકસ મટાડે છે,

૫૪ જ્વાનવિપ નાશક

ખનાવકઃ અગ્રજાળા લલેને અકલકરો ફાદર ૫૧ જાર
મોડી ૨૧ જાર, અંજર રતી ૪૨, ભવજા નંગ ૩, શુદ્ધ જાંબ તો. ૬.
ખદામનું તેલ તો. ૩, સાકર તો. ૩૦, મધ તો. ૫.

વિધીઃ — ૧. નુંડી

અનુપાતઃ — ૧. નુંડી

ઉપયોગઃ — ૧. નુંડી

અનુપાનઃ પાણી સાથે ગોળી ગળી જતી.

ઉપયોગઃ હડખાણું કુરૂં કરડે કે તરતજ અથગાં ગમે ત્યારે તેના ઝેર નિવારણ માટે દવા સેંકડો વારની અનુભવ કરેલી ફેતેહમંદ દવાનો આપનારી છે. પેટના કમી આ દવાથી નષ્ટ થઈ જાય છે.

પથ્યઃ સાદો ખોરાક લેવાય. અપથ્ય ન કરવું.

૫૫ અશીણના ઝેરનો ઉપાય

(૧) નવસાગરને પાણી સાથે થોડી થોડી માત્રાઓ વારંવાર આપવાથી અશીણનું ઝેર ઉતારવામાં સાફ કામ કરે છે.

(૨) સરગવાનાં ખીજનું ચૂર્ણ કરી પાણી સાથે પાવાથી અશીણનું વિષ ઉતરી જાય છે.

૫૬ વીચ્છીના ઝેર માટે

(૧) તજનું તેલ સાફ હોય તે છાલી તેનું પેનું ભરી ડંખ તે થોડીવાર લગાડવાથી સત્તર આરામ થઈ જાય છે.

(૨) નીમક (મીઠું) થોડું સર્પ તેમાં થોડું ગરમ પાણી નાંખી તેને ગાળી સર્પ ભોજન કરી લેવું. એમાંથી થોડાંક (આશરે ૫ થી ૧૦ ટીપાં) ટીપાં દરદીને જમણી ખાતુ ડંખ દેવા તે ડાબી ખાતુએ અને ડાબી ખાતુ ડંખ દેવા તે જમણી ખાતુએ આંખ અદ્યત્ન કનમા નાંખવામાં આવે તે મનવર દાયકો થઈ જાય છે.

(૩) જાળાની ફેરી જલન ઝાડાગંધી તેડવાના આવે છે ત્યારે તેના પુકાવ નાક (ફાં) નાકેને જે ન નાચે તેવી રીતે ખાતુનાં સ્તંભની ડંખવું. આ ફેરી વાડે ભરી ડંખની જગ્યાએ જ્યારે વીચ્છીનું ઝેર કુતરના નાકે નાચે છે.

(૩) નવસાગરને બરાક પાણીમાં મેળવી ડંખના સ્થાનપર લગાડવું-લેપ કરવું. અને દર પાંચ પાંચ મીનીટે બે તોડો નવસાર પાણી માથે મેળવી પાયા કરવું. વગી માથાપર ઠંડપાણીની ધાર ચાલુ રાખવી. દરદીને ઉંઘવા નજરે દેવો ફેટલાકને એથી ઉત્તરી, ઝાડા થઈને વિષ ઉતરે છે ત્યારે ફેટલાકને નેમ ચલા સિવાય પણ ફાયદો થઈ જાય છે.

૫૮ હરસનો મલમ

ખનાવટઃ ધતુરાનાં બીજનું ચૂર્ણ તો. ૨, અરીસુ તો. ૦૧ લીંબડાની લીંબીગીનું તેલ જોકે તેટલું લઈ તેમાં ઉપરની ચીજો મેળવી મલમ બનાવી લેવું. આ મલમ હરસના મસાપર લગાડવાથી હરસનું દરદ. શોષે વગેરે પ્રભુ દલાઈમાં મરી આરામ થાય છે.

૫૯ દાઝવાનો મલમ

ખનાવટઃ લીંબડાનું તેલ તો. ૮૦, લોટાનો કાચમાં નાંખી ગરમ કરવું અને તેમાં રાધનું જારીક ચૂર્ણ તો. ૨૦ તથા ગંધાબેરને તો ૫ નાંખી ગરમર મગી જાય એટલે નીચે ઉતારી લેવું અને એક માદીના કુંડમાં પાણી જરી રાખેલું દોષ તેમાં નાંખી લેવું. એટલે મલમ તરી આવશે. એ તરી આવેલા મલમને કાંઈ મજદુર કપડામાં નાંખી નિચેયો લેવું એ પગી નેને એક સો વખત પાગીનાં પિંડી લેવું આ રીતે પેલા જાદુ તૈયાર થયેલ મલમને એક સારા વાસણમાં જરી લેવું.

ઉપરોક્ત દાઝવાથી હરીરના ચણ પડતા ડોષ, દાદ થતી ડોષ, ફેલાયેલ ડોષ, માનુષ કાંઈ પડી રહેલ ડોષ અને કદાચ આજી હરીરે આવતી ૫૧ ઉખડી જઈ ડોષ તેવા નુકસાને દરેક પ્રકારના

શુભુઃ શુભા, ફાડા, શરીરપર થતી જીણી ફેડાડીઓ, તરવાર, છરી, ચાકુ-વગેરેથી થતા જાખમો મટાડવા આ મલમ અકસીર છે. અનુભવી ઉપાય છે.

સૂચનાઃ જુના વસ્તુમાં તેને સાફ કરી મલમ લગાડવો. નવામાં એમજ લગાડી શકાય છે.

૬૨ : સર્વોત્તમ મલમ

બનાવટઃ સફેદકાથો તો. ૧, રાગ સફેદ તો. ૧, મોરચુથો તો. ૦૧, ફટકડી તો. ૦૧, તલતુ તેલ તો. ૧, મીઠું પાણી તો. ૧.

વિધીઃ ચીનીનું વાસણ લઈ તેમાં તેલ અને પાણી સાથે મેળવી અંગૂઠા વડે શીણવું. અને પછી તેમાં ઉપરની ચાર ચીજોનું બારીક ચૂર્ણ મેળવતા જવું અને અંગૂઠાથી લગાવતા જવું, આ પ્રમાણે બધું ચૂર્ણ તેમાં મેળવી આપ્યા બાદ થોડો વખત ઘુંટી લઈ મોટા મોટાની બાટલીમાં તેને ભરી રાખવું. ઘી જેવું મલમ થઈ જશે.

ઉપયોગઃ ગમે તે પ્રકારનો જાખમ (વજ) હોય તેને પ્રથમ હાથગાળા પાન નાંખી ગંભ કરેલ પાણી વડે ધોઈ સાફ કરી મલમ થોડું લઈ તેને કપડા પર લગાડી તેની પટ્ટી મારી રેતી. વચમાં એક છીદ્ર રાખવું કે જેથી પડે ઠીક રીતે નીકળી શકે. આ મલમની ફક્ત એકજ પટ્ટી લગાડવાથી આરામ થઈ પટ્ટી છુટી પડશે. કદાચ વજમાં પડે વધારે દુગ્ધ અને સ્વેદી થાય તો આથી રીતે બે ત્રણ પટ્ટી મારવાથી આરામ થઈ જશે.

વિશિષ્ટતાઃ વિદ્યવતી દાક્ટરો અને મોટા સરસ્વતીએ ઊંડેલા અગ્ર દાયકાના કાંઈ પર જાખમો, નાના મોટા ઘા, ખંદુક, દયી-અને કે બીજાના અગ્રેજ જાખમો તેમજ નાનાં મોટાં વગેરે આ મલમથી જાલં દૂર રાખવા ખૂબ અનુભવ મળેલા છે.

૬૩ દાદરની દવા

અનાવરણ કાઢી દંડખખાર જારીક વાટી પાણીમાં મુટી મિલે
કે રાત્રે સારથી હ વખત લગાડવાથી દાદરનો રોગ એકદમ જાય
મટી જાય છે. સારીવા મટી જાય છે.

૬૪ ગુના વણની સચોટ દવા

અનાવરણ લીગણના મુકાબાન, હાલગર, જેલીમખ, કાળંગ
ને ભરે દાદરો મરખે વજતે સજ જારીકવાટી ચૂર્ણ કરી ૩૫૩૦
કરી લેજુ. ૪૩૧ જેમથી તો, રણ, સજ જેવું અંતમાં મજા તો, ૩૫
દવા નાનુ પી તે ૧૧ મેગલી ખમખમાં મુટી મમખ જેવું જાન
લેજુ અને દાદરો જાયી મજાનું.

જોઈએક જ નમ-વજતે પ્રથમ લીગણના ઉતારેક પાણી
૩૫૩૦ જેવું કરી લેજુ ઉતારે ના મતખની ૩૫૩૦૨ મેગલી
તો ૧૦ કો ૧૩૧ મેગલી ના વજ ૧૨૦૦ વજર મજા મોંજ જા
૩૫૩૦ ના ૩૫૩૦ જેવું અને ૧૨૦૦ વજર ના ૩૫૩૦
૩૫૩૦ ૧૩૧ મેગલી.

જોઈએક જ નમ-વજતે પ્રથમ લીગણના ઉતારેક પાણી
૩૫૩૦ જેવું કરી લેજુ ઉતારે ના મતખની ૩૫૩૦૨ મેગલી

આ પ્રયોગે ખરેખર અજમારી અનુભવ કરવા ગોચ્ય છે.

सूत्रनामः भवम हरिणः द्विसे के शत्रे लमाडी राजपुत्रं ६ थी ८
कलाक शगाडया भाद धोर्छि आइ करी त्यां कोपरानुं तेव लमाडुनुं.

૬૬. આંખબાનું તેલ

અનાયદઃ લીલા આંખળા લાની તેને કુટી તેમાંથી રસ શેર દસ કાઢવો પછી તેને કલ્પ કરેલા વાસણમાં તલનું તેલ શેર ૨૦ ચોખું લાવી નાંખી ધીમી આંચે પકાવવું. તેલ માત્ર ગાફી રહે ત્યારે ઉતારી દંડુ થયે ઝાણી એક વાસણમાં કાઢી લેવું પછી તેમાં નીચે બતાવેલી ચીજો અર્ધ કચરેલી લઈ નાંખી આપી કપડું બંધ કરી સાત દિવસ તેને તડકામાં રાખી આપવું. ચીજોનાં નામઃ ચંદન, ઝડીનો, નંબલા, કપુરકાચડી, વાળો, પાનડી, અમર, તમર, તમાકુપત્ર, કપુર, એલચી, મોડી એલચી, ધાણાં, લવંગ, ગુલાબનાં પુલ, જવંતી, ચણ-કાપાળ, એ દરેક દોઢ દોઢ તોલો લઈ ખડું ચૂર્ણ કરી ઉપરના તેલમાં મેળવી દેવું. સાત દિવસ રાખ્યા બાદ ગાળી લઈ તેમાં ગુલાબ કે લીનાનું અતર તથા એલચી અને પીપરમેંટનું ચોક્કું ચોક્કું તેલ મેળવી બાટલી બરી લેવી.

ઉપરોક્ત માધ્યમો નાંખવા માટે ઉત્તમ સુધાર્થીયુક્ત અને મન-પ્રસન્ન કરવા માટે આ તેજ જોડે. વાળ તથા મગજ ખંભેને કાપવા કરનાર આ તેજ છે.

૬૭ સુગંધી તેલ

ਅਨਾਮਕ: ਨਾਮ: ਮੇਧ, ਪਤੀਸ਼ੇ, ਕੁਪੁਰ: ਪਤੀ, ਪਾਤੀ, ਪੁਸ਼ਪਾਨ,
ਪੁਸ਼ਪਾਨ, ਪੁਸ਼ਪਾਨ, ਪੁਸ਼ਪਾਨ, ਪੁਸ਼ਪਾਨ, ਪੁਸ਼ਪਾਨ, ਪੁਸ਼ਪਾਨ, ਪੁਸ਼ਪਾਨ, ਪੁਸ਼ਪਾਨ,
ਪੁਸ਼ਪਾਨ, ਪੁਸ਼ਪਾਨ, ਪੁਸ਼ਪਾਨ, ਪੁਸ਼ਪਾਨ, ਪੁਸ਼ਪਾਨ, ਪੁਸ਼ਪਾਨ, ਪੁਸ਼ਪਾਨ, ਪੁਸ਼ਪਾਨ,

૬૯ અગ્નિ ધૂત

અનાવટઃ બીલામ શેર ૫, ચૂકાની લાછ શેર ૧, લીંબુનો રસ શેર ૧, દહીંનું પાણી (મઠો) શેર ૧, આદુનોરસ શેર ૧, પાણી શેર ૧૬, આ ચીજોનો કચાથ કરી ઉતારી લેવો. પાણી શેર ૪ રહે ત્યારે ડાણી સહ તેમાં ગાયનું ઘી શેર બે નાંખવું અને નીચેની ચીજોનું કફક (ચટણી) કરી તેમાં નાખી ધીમે તાપે પકાવવું.

વિગત કફકનીઃ શુકં, મરી, પીપર, ચવક, ચિત્રક, પીપરામૂળ, મન્તપીપર, હીમ, અન્નમોદ, હાઉબેર, સાજીખાર, સિંધવ, વડાગરૂ, કાપલવણ, અંગડીખાર, સંચર, જવખાર એ દરેક ચીજ બબે તોલા સહ કફક કરી લેવું અને વિધીમર ઘી પકાવી પછી કંકુ ચરે ડાણી સહ ગાળી બાટલીમાં રાખવું.

પ્રમાણઃ તેલો ૧ સવાર સાંજ બોજન પહેલાં ખાવું.

ઉપયોગઃ મંદામિ, હરસ, ખરસ, જળોદર, ગોગો, અર્બુદ, સોમન, કુટ, મેદરોગ, ખસ્તી રોગ, અને ઉદરોગ મટાકી જડગામિ પ્રદિત કરે છે.

૭૦ ચાંગેરી ધૂત

અનાવટઃ પીપર, શુકં, મેથ અન્નમો, કાળીપાટ, એ પાંચ ચીજો બાર બાર તોલા સહ તેને ૧૨ શેર પાણીમાં કચાથ કરવો. ત્યારે તે કચાથ ૩ શેર રહે ત્યારે ઉતારી તેમાંનું પાણી લુદું સહ લેવું. તેમાં ઘી ગાયનું આરૂ ઘવી તેલ ૮૦ નાંખીને ધીમે તાપે પાક કરવો એ વખતે નીચેની ચીજોનું કફક તેમાં નાંખવું.

જાગંડી, શુકં, પીપર, ચિત્રક, ખીલીનો મગજ, અન્નમો, પીપરા-મૂળ, મરી, ચવક, ગ્રાખરૂ, હાંગા, કાળીપાટ આ બારે ચીજો દરેક બબે તેલ મગી ૨૪ તેલા ૬૬ કફક કરી ઉપર જણાવેલ ધીવાના

કચ્છમાં નાંખીને પાક કરેલા કઠક પત્તી ગરે, પાણી પુરું થાય ત્યાં
થીનાં કુમરે સ્નાતી ગાય અને શીંગ ન આવે ત્યાં પાણી રા
મમજી પેનારી કાંઈ કરી બાળી મેલે.

પ્રમાણ: ૧ દેતો સવાર માંગ જોગલ સ.પે.

ઉપરોક્ત સંમદ-ગ્રી, ગુરુમ, વરુપરોમ, સોમો, જરુમ, જા
ખાંતી, જાત, અર્થ, મંદાનિ મહાગ્રી ગુરુ સગાડે છે અને સંમદ-
ગ્રામે શાખો કરી અર્થે છે.

୭୧. ସିଂହଭୂମିନାମକ ଲେଖ

[illegible]

ଉତ୍ତର ପାର୍ଶ୍ବଶୂଳାମାନାମାଃ ତ୍ରିପ

1. ...
 2. ...
 3. ...
 4. ...
 5. ...
 6. ...
 7. ...
 8. ...
 9. ...
 10. ...

૭૩ પાર્શ્વશૂળનાશક લેપ

વિધી: આકાશના તારાં મૂળની છાંય લાવી તેને બારીક વાટી
માં ચોક્કસ મીઠું અને લેપ ચર્ષી શકે તેટલું મધ મેળવી જરા ગરમ
રી પાંચગાંપર સગાડી ઉપર કપાસ ચોડી દેવાથી પાંચગાંપર થય
પડે છે.

મુચ્ચનાઃ લેપ લગાડ્યા બાદ એ ચાર કલાક પછી દરદ નરમ પડી જાય એટલે લેપ કાઢી નાંખવો, અને જો દરદ ઓછું ન થયું હોયતો તેનાપર થોડો થોડો રોક આપવો. -

૭૪ મુંઢમારનો દેવ

અનામદઃ મોટી રીંગણી યાને ઉભી રીંગણીના ફોલા ધારી પાશ્વીમાં
ખારીક વાડી લેવાં અને તેને જરૂર મરમ કરી મોટ-ચાગી જોડાંને
જમાવ થયો તે.૫ ત્યાં સગાડી દેવું. સવાર, સાંજ બે વખત લેપ
કરવાથી ત્રણરોજમાં ફાયદો થઈ ભવ્ય છે અનુવૃત્ત પ્રયોગ છે.

୭୫ ଆଞ୍ଚନା ବିଧାୟକ

(૬) મોતીયા માટે: સરમગની દહીનાંથી બીજા કાદી તેને પાનિમાં ધરી ચણક ડાંચ ૨૧ દીવસ તેનું અંગન કરનાથી મોતીઓ મટે છે. સરમગ અર્ધા ફેનોમાં નાવનમ ધમેલો વાજાયો છે.

(૨) ખીસ-સ્વામીઃ કપિલે તે. ૧, મુન્દાસ્ત્રંભ તે. ૧,
રેથી કપ્ત તે. બ, પુર્ણાચ ને. સુધે તે. બ, હોગપના તામ
પાનનું રમ તે. ૧, રૂપનું લી તે. ૧૦ આ નીલેનાંથી પ્રથમની
નીલે પડી રહેલી તેથી અને હોગપના રમતાં લીનાં નાખી પકારી

કે ડોક્ટર પોતાના અનુભવથી જાહેર કરે છે.

મુખના ઉપાય ચમત્કારિક જણાય છે માટે ખાસ કરી વાપરી અનુભવ જાહેર કરવાની જરૂર છે.

૭૭ નેત્રરોગનાશક પોટલી

ખનાયદઃ કપુર તો. બા, રસવંતી તો. બા, કુસુમલ્લી ફટકડી તો. બા, લોહર તો. બા, સરસંગનાં પાન તો. બા, સર્વ દવાઓને સાથે ખાંડી પોટલી બનાવી લેવા. આ પોટલીને વાપરવી હોય ત્યારે જોરા પાણીમાં આખી પોટલી પલાળી આંખ પર ફેરવવી.

ઉપયોગઃ આંખની આંખ, રત્નાક, દરદ તથા સોજો મટાડી ચોવીસ કલાકમાં ફાયદો કરે છે.

૭૮ બાળકને દાંત આવવા

ખનાયદઃ સરસંગની ફલીનાંથી બાળક કાઢી તેની માથા ખનાવવી અને તે માથાને બાળકના મગ્ગમા ઘોળા દ્રવ્ય પડેરાવી રાખે તો તેના યોગે કરી બાળકને કદ જનુ નક્કીર નિંમલ દાંત મહેલાઈથી આવી જાય છે, મેદપુજ નદિ જનુ કોઈ જાનનાં ઉપદ્રવ થતા નથી ખરેખર વિજ્ઞાની પરી જોયા પ્રમાણ આ બાળકને છે માટે અનુભવ કરી જોવા.

૭૯ દાંડના દુખાવાની દવા

ખનાયદઃ બાળકને નન કરી તો કરવા નખરાથી દાંડનાં ને તેનું નાં પોષણ છે. આ બાળકની મૂલ્યે કે દાંડનાં ખામી નાંડુ ૧૫ થી ૨૦ છે.

૮૦ દંતર

અનાચાર્ય જેમકરીતે બધા તે
 ગુરુ તે બા, તેમજે તે બધા મેષા
 મેષાએ કુરુતે તે બા, મરી તે બા
 બા, જેમકે તે ૩, મિષાગુરુ તે ૦૩ ૬
 એ મારે દાનને મારી ૩ મારે મે ૩
 મારાં મારે મારી મારાં.

કેમકરીતે તે માર ૩૦૩ માર ૦૩
 ૪૩ મારે મારાં મારાં મારી મારાં,
 મારાં મારાં, માર ૦૩, માર ૦૩
 ૦૩, ૦૩ મારાં મારાં મારાં મારાં
 ૦૩ મારાં મારાં મારાં મારાં મારાં

સૂચનાઃ આ વખતે ધ્યાન રાખવું જોઈએ કે દ્વિત હાંતના
હાંતના મૂળમાંજ દ્વિ લગાડવું જોઈએ બાબુના મજબુત હાંતને દ્વિ
ન લાગે તેની સંભાળ રાખવી જોઈએ.

૮૩ પાયોરીઆનું દંતમંજન

ખનાનટઃ કડવા લીંઝડાનાં પાન લાવી સુકવી તેને એક વાસણમાં રાખી આગવા, એવી રીતે આગવા કે તેની રાખ ન થાય પણ ફોલસા જેવી બળી રહે કે તુરંત તે વાસણને ગધે કરી આપવું. એટલે તેમાં કાળી રાખ મળશે. તેને વાટી કપડાણાં કરી તેમાંથી તો. ૧૦ દસ લેવું. ૫ઠી ત્રિધાતુજ આરીક દોષ તે તો. ૨ એમાં મેગથી સારી ખાટલીમાં ભરી રાખવું.

ઉપયોગઃ દાંત સડી, મેઢાં ઉપડી અંદરથી પડ તથા ભે.લી નીકળે છે અને જે કોષખજુ દવાથી મટતા નથી તે આ મંજન જમાડવાની તદ્દન મરી આરામ થઇ વત્ય છે.

પ્રથમઃ માંસ, મદિરાનું સેવન અથવા દુધનું, તામ્ર કુળો, લીંબુ અને લીસેનરી તાદ્ર ખાતી. તથા સારો ખોરાક તમામ લેવો.

મુચ્ચના: સવાર, સાંજ બે ૧૫૦૦ મંત્રન ગણતરી પછી જાદુ
 ૫૦ મંત્રો માફ કરી આપવું.

૮૪ ઉદરરોગનાશક અચાર

[illegible]

સૂચના: આ વખતે ધ્યાન રાખવું જોઈએ કે ફક્ત હાથતા હાંતના મૂળમાંજ દૂધ લગાડવું જોઈએ જાણુના મગજનું હાંતને દૂધ ન લાગે તેની મંલાગ રાખવી જોઈએ.

૮૩ પાયોરીઆનું દંતમંજન

બતાવક: હવે લીંઝડાનાં પાન લાવી મુકવી તેને એક વાસણમાં રાખી જાગવા, એવી રીતે જાગવા કે તેની રાખ ન થાય પણ ફોલસા જેવી જાગી રહે કે તુરંત તે વાસણને ગંધ કરી આપવું. એટલે તેમાં ફાગી રાખ મળશે. તેને વાટી કપડાજાણ કરી તેમાંથી તે. ૧૦ દૈન લેવું. પછી મિષ્ટાનુજી આરીક લેવાય તે તે. ૨ એમાં મેજવી મારી બાદલીમાં ભરી રાખવું.

ઉપયોગ: દાંત સડી, પેદાં ઉપડી અંદરથી પડે તથા લેલી નીકળે છે અને જે કોઈપણ દવાથી મટના નથી તે આ મંજન લગાડવાથી તદ્દન મટી આરામ થઈ જાય છે.

પૃથ્થ: માંસ, મરિચાનું સેવન ગંધ રાખવું, તાજાં ફળો, લીંઝુ અને લીલેનરી તાજાં ખાવી. તથા સાથે બોચાક તમામ લેવો.

સૂચના: સરકર, માંજ બે વખત મંજન લગાડી ધણવા બાદ પાણીથી મોં માફ કરી આપવું.

૮૪ ઉદરરોગનાશક અચાર

બતાવક: હવે લીંઝડાનાં પાન લાવી મુકવી તેને એક વાસણમાં રાખી જાગવા, એવી રીતે જાગવા કે તેની રાખ ન થાય પણ ફોલસા જેવી જાગી રહે કે તુરંત તે વાસણને ગંધ કરી આપવું. એટલે તેમાં ફાગી રાખ મળશે. તેને વાટી કપડાજાણ કરી તેમાંથી તે. ૧૦ દૈન લેવું. પછી મિષ્ટાનુજી આરીક લેવાય તે તે. ૨ એમાં મેજવી મારી બાદલીમાં ભરી રાખવું.

ઉપરોક્ત આ અપાનામંડી કરેજી જમણા મમરે જોડવા
અથવા યા યી ૧ તેથી આગળ પેટનાં જમામ ઉપરોક્ત મળી અર્થ
પ્રકાશ થાય છે. પદ્મ, લીલ અને પેટના રીંછ કામ કરતાં તેમજ
પદ્મ હોય છે.

મૂળનાં કામ અર્થ ૧ જમણાં જમણાં જમણાં તે પ્રમાણમાં
અર્થ આર્થ અર્થ વિનવે પેટનાં પદ્મને મેળવે.

અભિજ્ઞાન

૮૫ અભિજ્ઞાન રિપુ

અભિજ્ઞાન અર્થ ૧ જમણાં જમણાં તે પ્રમાણમાં
અર્થ આર્થ અર્થ વિનવે પેટનાં પદ્મને મેળવે. ૧
અર્થ આર્થ અર્થ વિનવે પેટનાં પદ્મને મેળવે.

પ્રમાણ ૧૦ થી ૧૦ થાય

અભિજ્ઞાન અર્થ ૧ જમણાં

ઉપરોક્ત આ અપાનામંડી કરેજી જમણાં જમણાં તે પ્રમાણમાં
અર્થ આર્થ અર્થ વિનવે પેટનાં પદ્મને મેળવે. ૧
અર્થ આર્થ અર્થ વિનવે પેટનાં પદ્મને મેળવે. ૧
અર્થ આર્થ અર્થ વિનવે પેટનાં પદ્મને મેળવે. ૧

ઉપયોગ: પંદર દહાડા આ દવા લેવાથી ઉદરરોગ અને ખરલનો રોગ મટી જઈ ખૂબ સારી લાગે છે. છર્ણુજ્વર પણ મટી જાય છે.

૮૭ કોલેરાનો સાદો ઉપાય

ખનાયર: કુંભળી (કાંદા)નો રસ તોલો ૧ તથા મધ તોલો ૧ સાથે મેગરી દર બે કલાકે આપવાથી ઝાડા અને ઉલટી અંધ થઈ રોગી તરતમાં મોતના પાંખમાંથી બચી જાય છે. આ ઉપાય સાદો અને સરળ છે. અને જ્યાં કંઈ પણ દવા ન મળતી હોય ત્યાં સરળ રીતે મળી શકે તેવો છે માટે જરૂર અગમ્યાવી જોવો. તરત દાખદો કરી આપે છે.

૮૮ ખરલનો ઉપાય બીજો

ખનાયર: કુંવારનો રસ અથવા ખરલ શેર ૧ તથા મધ શેર ૧ એ બેને સાથે મેગરી એક વામણમાં એક માસ બરી રાખવું. ઘોડા વખતમાં ને મળી જવું ત્યાર બાદ આગીને બાદલીમાં બરી રાખવું.

પ્રમાણ: બા થી ૧ તોલો.

ઉપયોગ: બાગોનાં ઉદર તથા હીર અને આંતરડાના બાધી મટાડે છે. પીચમાં મધુર દોષથી બાગો પુર્ણથી લઈ શકે છે.

૮૯ પ્લીહનાશક ચોગ

ખનાયર: સરૂખાના નામ બીજા લાતી સાર કરી તેને વાટી તેનો કાક કાંદા આ કાકને હાથ સાથે મેગરીને ચોગ રોગ નિવ-
નિત કરવાના પદ્ધતિ આ ને છુટી અથવા નવી બરેલી બાધી
(જાંચ રેલી કાંદા) ની જડ ૧૮ કપડ જેટલું નરમ અને છે.

પૃથ્વિઃ આ દવા ચાલની હોય ત્યારે છાંય, ભાત, રોટલી એ ખોરાક લેવો.

સમયઃ આ દવા દરરોજ સવારનાં એકજ વેળા કરવી.

૯૨ સુજકની દવા

ખનાવકઃ ખાખરાનામૂળનો રસ તો. ૧, ગળેતો સ્વરસ તો. ૧, તેમાં થોડું મધ તથા સાકર મેગવી પંદર દહાડા લગી સવાર સાંજ એ વખત પીવાથી પૂર્ણ ફાયદો થાય છે. અને નવો કે જુનો પરમીયો (સુજક) મરી પેલાજ સાક્ર આવે છે.

પૃથ્વિઃ સાદો ખોરાક લેવો, મરચી, મચાણો, ખટાચ વગેરેનો ત્યાગ કરવો તો રોગ સત્વર મરી જાય છે.

૯૩ અતિસારનાશક પ્રયોગ

ખનાવકઃ આમલીનાંપાન તો. ૧, ચોખાનું થોડું થોડું લઈ તેમાં વાલી જરાજર મેગવી તેમાં ખીજું થોડું ચોખાનું થોડું મેગવી પ્રવાહી બનાવી લેવું. પછી તેમાં મરમ કરેલી ડીકરી ડમકારી લેવી. ત્યારબાદ તેને ચામડે સ્પર્શ પછી ચાપવું. આ પાણી આવરે ૨ થી ૪ તેલ્ય દહીં તો એક રક ચાલે.

ઉપયોગઃ અતિસાર મટાડવા માટે અર્ધગુન પેન છે કારણ કે આમલીના પાનમાં એક એવી વિષકૃત્ત સ્કિન રહેલી છે જેને લઈ આ દવા ચિપ્પ ફાયદો કરે છે.

સમયઃ આત્રી રીતે તૈયાર કરેલ દવા દરરોજ એ વખત લેવા.

પૃથ્વિઃ આત્રી ખેનુક લેવું.

૯૬ ઘોડાના પેટનું રાજ

જનાવટઃ આકાંક્ષાનાં પાણી પાન તોણા ૩ લઈ તેને ઘોણ તેમાં ૧ તોણા સુકી તંબાકુ લઈ મેળવી ગોળા કરી ઘોડાને ખવરાવવાથી તરતજ પેટનું રાજ મટી જાય છે.

સુચનાઃ આ પ્રયોગ ફક્ત ઘોડાઓ માટેજ છે માણસો માટે નથી એ ધ્યાનમાં રાખવું.

૯૭ કોલેરાનાં ગોઠણાંનો ઉપાય

જનાવટઃ હોળ જે આની ભાર, કપુર ગોટીનું ચીનાઈ જે આની ભાર લઈ પાણી સાથે મેળવી ગોળા રતી ભારતી જનારી રાખવી આ ગોળા ખવરાવવાથી કોલેરાના દરદમાં પડે, હારે ગોટલાં ચડેને જે દરદ થાય છે તે સત્તર મટી જશે. તથા લગાડવા માટે ઘેર (સ્ત્રી) સેફુંડના પાનનો રસ લઈ તેમાં અજમાનું ચૂર્ણ મેળવી ઘોડું મરમ કરી પડે હારે માલીસ કરવામાં આવે તો રીઝ ફાયદો થાય છે.

૯૮ હેડકીનો ઉપાય

વિંધીઃ નેતરનું લાકડું લારી નેને પથર ઉપર પાણી સાથે મંદનતી માલક પત્રનું જે ધમારો ના નોતો લઈ પાવાથી મમે તેવી દેખી આવતી હો તોપણ તે સંત પડી જશે. હેડકી વખત કોલેરાના પ્રદોષ કરવાથી ન મટે તે આ ઉપાય કહ્યો કહ્યો જે મનુષ્યને આપના જોઈએ.

૯૬ ઘોડાના પેટનું શુભ

ખનાવટઃ આઠડાનાં પાણ પાન તોણ ૩ લઈ તેને ઘોણ તેમાં ૧ તોણો સુકી તંબાકુ લઈ મેગચી ગોળો કરી ઘોડાને ખવરાવવાથી તરતજ પેટનું શુભ મટી જાય છે.

સુચનાઃ આ પ્રયોગ ફક્ત ઘોડાઓ માટેજ છે માણસો માટે નથી એ ખ્યાનમાં રાખવું.

૯૭ કોલેરાનાં ગોઠણાંનો ઉપાય

ખનાવટઃ હોંઝ બે આની બાર, કપુર ગોટીનું ચીનાઈ બે આની બાર લઈ પાણી સાથે મેગચી ગોળો રતી બારતી ખનાચી રાખચી આ ગોળો ખવરાવવાથી કોલેરાના દરદમાં પડે, હાથે ગોટણાં ચડેને જે દરદ થાય છે તે સત્તર મટી જાય. તથા લગાડવા માટે ઘોર (સ્ત્રી) સેદુડના પાનનો રસ લઈ તેમાં અગ્રમાનું ચૂર્ણ મેગચી ઘોડું ગરમ કરી પડે હાથે માલીશ કરવામાં આવે તો ચીઝ ફાપે થાય છે.

૯૮ હેડડીનો ઉપાય

વિધીઃ નેતરનું લાકડું લાતી તેને ખચર ઉપર પાણી સાથે ચાંદની માફક પડનું એ પસારો ના નેત્રો લઈ પાવાથી એ તેની દેડની આવરી દો નિપજી તે ચાંદ પડી જશે. ફેટલીક વખત નેત્રોવાર પ્રાંત કરવાથી ન ચડે તો આ ઉપાય ફક્ત ક્યારે બે વડવાર આપવા જાય.

(૨) કમરમાં પીડા થતી હોય તો ગર્ભાંતરમાં માંસ વધેલું છે તેનો ઉપાય: કાશુંજીરું, હાથીના નખ એને એરંક તેલમાં મેળવી પોતું બરી ચોનીમાં ધારણ કરવું.

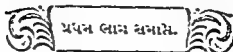
(૩) પેડુમાં દરદ થાય તો કમળના ભાગમાં કમિ છે એમ જાણવું ઉપાય: દરદે, બડેડા, કાયફળ એને સાજુના પાણીમાં ઘસી તેનાં પોતાં ચોનીમાં રાખવાં.

(૪) જાંતીમાં પીડાથતી જણાવે તો કમળમાં લીનવાણુ થયું જાણવું. ઉપાય: કાશુંજીરું, ખાસગધ, ટંકચુનાર પાટીયો એને પાણીમાં ઘસી તેનાં પોતાં રાખવાં.

(૫) માથું દુખે તો સમજવું કે કમળ મુકાર્થ ગયું છે. ઉપાય: હમ્બળ, મિષાડુણુ અને સમુદ્રીજી એને પાણીમાં ઘુંટી તેના પોતાં રાખવા.

(૬) જાંત (સાથળ) માં દરદ થએલું જણાવે તો કમળ ઉલટું છે એમ જાણવું. ઉપાય: કેદર અને કસ્તૂરીને પાણીમાં ઘસીને ગોળા બનાવી તે ગર્ભાંતરમાં ઝડપી સમયે ત્રણ દિવસ રાખવી.

(૭) મોર્ચિયન જાતનું દરદ ન હોય તો સમજવું એમાં રાગ નથી પરંતુ પુરંના પાપ છે: ત્યાં લાન, પુષ્પ અને પદ્મદિ કર્મો કરવા. એ રીતે ઉપાય સમજીને કરવાથી ફાયદો થઈ જાય છે.

આરોગ્યસિન્ધુ ગ્રન્થમાળા પુષ્પ ૧૩ મું

આરોગ્યસિન્ધુના ચાલકોને સને ૧૯૩૧ ના વર્ષની ભેટ

અનૂભૂતપ્રયોગાવલી

થાને

પ્રયોગશતક

(ભાગ ૨ ભે)

સંપ્રદ કરનાર:

વૈદ્ય લવણ કુંવરજી હકકુર, આયુર્વેદસિદ્ધિ

સંશોધન કરી તૈયાર કરનાર:

વૈદ્ય શાપાલજી કુંવરજી હકકુર, આયુર્વેદચાર્ય

સપાદક: “આરોગ્યસિન્ધુ” અને “લોકલક્ષ્મી જીવન”

વૈદ્યક ચિકિત્સામાર, વૈદ્યક ચિકિત્સાપદ્ધતિ, રસાયનમાર સંપ્રદ,

મકરંદચર દ્રવ્ય, કૃત્રીપદ્ધતિ, આયુર્વેદ વિજ્ઞાન,

ઉપયોગી પેટન્ટ દવાઓ અનુનુ પ્રયોગાવલી વગેરે

ઉપયોગી વૈદ્ય પુસ્તકોના લેખક અને

સંપાદક: સિન્ધુ આયુર્વેદિક શાસ્ત્રી, કરાચી અને કુંબળ

પ્રકાશક:

મનેશ્વર આરોગ્યસિન્ધુ કાર્યાલય, કરાચી.

આવૃત્તિ ૧ થી] સને ૧૯૩૧ [પ્રત ૧૦૦૦

મૂલ્ય આઠા આઠ.

५३:

વૈ. જોષાજી કુ. ઠાકુર,
 આરોગ્યચિન્તક પ્રો.ટી.વ. પ્રેસ,
 નાનકપાડા, કાન્તી.

$\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$

બેએ અનુભવી પ્રયોગોને ખુશ્કા હૃદયથી જનસંમાજ સમક્ષ
 રજુ કરી પોતાની ઉદાર ભાવનાનો પરિચય કરાવી
 ચૂક્યા છે ડિવા કરાવી રહ્યા છે એવા
 વિવિધ તથા રવ. સફવેષોની
આયુર્વેદ સેના

ના એક મદાન પ્રયાસના એક
 અંશરૂપ આ કાર્યને એ મદાનુભાષોના
 ધરજી કમલમાં અર્પણ કરી આજે માનું છું

૧૧.૬.૦૬

୫୫୫

ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ,
ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ,
ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ

୧୦ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ
ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ

❖❖ નિવેદન ❖❖

આરોગ્યસિન્ધુના પ્રાદેશી સેવામાં આ આકાશ વર્ણની બેટ
 છુક તેમના કરકમળમાં મુકતાં આનંદ થાય છે, દરવર્ગે બેટ આપવાનો
 વિચાર ચાલુ કર્યો આજ આકાશી થઈ ચૂક્યા છે અને તે આકાશીમાં
 જે જુદા જુદા ત્રણ પુસ્તકો આપવામાં આવ્યા છે તે સર્વ પ્રાદેશ-
 બધુઓએ પસંદ કર્યા છે અને તેના માટે મારા મારા અભિપ્રાયો પણ
 લખી મોકલ્યા છે.

મતવર્ષમાં જે પ્રયોગચત્ર આપવામાં આવેલ તેજ પુસ્તકના
 ઉત્પાદક રૂપે આજે આ ખીલ્લે પ્રયોગચત્ર તૈયાર કરી પુરોકરવામાં
 આવે છે. આ આખા ચત્રમાં અર્ધું અમાકું નથી. થાડુંએક બદા-
 રના અમાગ વૈદ મિત્રેન તથા પુત્ર્ય વૈદગણેની સેવાનું ફળ છે.
 અને તેને સંમત કરવાનું કાર્ય અમારા નાનાભાઈ વૈદ લવજી દક્કુર-
 નું છે. આ સંમત તૈયાર કરવામાં કાર્યવચન એમણે ખુબ લીધકરેલી
 અને તેથીજ આ પુસ્તક પાયાં કરતાં એ ત્રણમાસ મોટો બહાર
 પડે છે. હવે એનજેને સંમત આપતાં તે તથા અમારું આકાશીનું
 તૈયાર હતું એ સર્વ તેથીજ આ ખીલ્લે ચત્રક પૂર્ણરીતે મુદકરી
 તૈયાર કર્યાં છે આ ખબર પ્રસંગે પ્રાદેશ, સ્વદેશ અને દૂરદેશ જનારી
 તથા લખ લખતી રવા છે. અને તેથી આકાશ રહે છે કે તે પ્રાદે-
 શીને ૧૯૬ ૧૭૦.

અનુક્રમણિકા

નંબર	નામ	પૃષ્ઠ	નંબર	નામ	પૃષ્ઠ
૧૨૨	અમૃતાદિચૂર્ણ	૧૩	૧૦૮	ચાંદીનોમલમ	૫
૧૩૦	અમૃતધાતિવટી	૧૭	૧૪૪	" "	૨૫
૧૭૬	અર્કપત્રયોગ	૪૩	૧૫૮	ચંદનાદિચૂર્ણ	૩૨
૧૮૧	અમૃતકાદિયોગ	૪૪	૧૦૭	જવરાંતકવટી	૪
૧૮૬	અપરમારહરીવટી	૪૭	૧૨૫	જવરનાશકવટી	૧૪
૧૮૭	અમૃતધાતુયોગ	૪૭	૧૪૨	જવરાંકુથ	૨૪
૧૧૭	આમાતિસારનાશક	૧૦	૧૫૧	જીર્ણજવરાદિચૂર્ણ	૨૬
૧૨૩	એણદિચુટિકા	૧૩	૧૪૮	જાંબીરીદ્રાવ	૨૭
૧૫૦	કચૂરદિવટી	૨૮	૧૦૬	કંકુચરખત	૬
૧૬૬	કર્ણજવરનીદવા	૩૬	૧૬૦	ઘડીમપુટપાક	૩૩
૧૨૦	કાશાંતકવટી	૧૧	૧૪૬	ફંતમંજન	૨૬
૧૭૨	કામોતેજકચૂર્ણ	૩૬	૧૨૧	દાસાવલેદ	૧૨
૧૩૩	કુષ્ઠનાશકચૂર્ણ	૧૬	૧૬૩	નક્સીરમલમ	૫૧
૧૪૭	કુમારમદાંતક	૨૬	૧૪૬	નેત્રાંત્રનવટી	૨૭
૧૬૫	કુમારપાંચવ	૩૬	૧૦૬	પર્ષટાદિકવાય	૪
૧૭૫	કેસરપ્રકલેષ	૪૧	૧૧૬	પ્લેગનીદવા	૧૧
૧૦૨	કેલેનાર્નિગોળીઓ	૨	૧૬૪	પ્લીદાંતકવટી	૩૫
૧૦૫	કંઠમાળનોમલમ	૪	૧૫૬	પાચકચૂર્ણ	૩૧
૧૬૬	કૃમિખચૂર્ણ	૩૮	૧૫૬	પ્રક્રમ્ણદિચૂર્ણ	૩૩
૧૧૬	ખાતીનીગોળીઓ	૬	૧૩૬	પ્રદરોગકાચરલેદ	૨૨
૧૨૬	ખાતીનીપાચ	૧૫	૧૬૭	પ્રદરોગદિવા	૩૭
૧૦૧	જેતુનદિવટી	૧	૧૩૫	જાલકચરન	૨૦
૧૧૩	જાંબીરીનાપાંચ	૩૦	૧૪૨	જાલમુનવટી	૨૪
૧૩૩	જેન કાંચકચરન	૪૨	૧૮૮	જાલકચારક	૪૮

અનુક્રમણિકા

નંબર	નામ	પૃષ્ઠ	નંબર	નામ	પૃષ્ઠ
૧૨૨	અમૃતાદિચૂર્ણ	૧૩	૧૦૮	ચાંદીનોમલમ	૫
૧૩૦	અમૃતમંધાદિવટી	૧૭	૧૪૪	”	૨૫
૧૭૬	અર્કપત્રયોગ	૪૩	૧૫૮	ચંદનાદિચૂર્ણ	૩૨
૧૮૧	અમ્લકાદિયોગ	૪૪	૧૦૭	જવરાંતકવટી	૪
૧૮૬	અપરમારહરીવટી	૪૭	૧૨૫	જવરનાશકવટી	૧૪
૧૮૭	અમૃતચન્દ્રતાયોગ	૪૭	૧૪૨	જવરાંકુચ	૨૪
૧૧૭	આમાતિસારનાશક	૧૦	૧૫૧	જીર્ણજવરાંરિચૂર્ણ	૨૬
૧૨૩	એલાદિગુટિકા	૧૩	૧૪૮	જાંબીરીદ્રાવ	૨૭
૧૫૦	કચૂંચાદિવટી	૨૮	૧૦૬	કંકુચરખત	૬
૧૬૬	કેફજવરનીદવા	૩૬	૧૬૦	ઘડીમપુટપાક	૩૩
૧૨૦	કાસાંનકવટી	૧૧	૧૪૬	ફંતમંજન	૨૬
૧૭૨	કામોતેજકચૂર્ણ	૩૬	૧૨૧	દાસાવલેહ	૧૨
૧૩૩	કુષ્ઠનાશકચૂર્ણ	૧૬	૧૯૩	નકસીરમલમ	૫૧
૧૪૭	કુમારમર્દાંતક	૨૬	૧૪૬	નેત્રાંજનવટી	૨૭
૧૬૫	કુમાર્પાંચવ	૩૬	૧૦૬	પર્પટાદિકવાય	૪
૧૭૫	કેસરફલેહ	૪૧	૧૧૬	પ્લેમનીદવા	૧૧
૧૦૨	કેસેરનીમેળાંબી	૨	૧૬૪	પ્લીહાંતકવટી	૩૫
૧૦૫	કંઠમાર્ગનોમલમ	૪	૧૫૬	પાચકચૂર્ણ	૩૧
૧૬૬	કૃમિખચૂર્ણ	૩૮	૧૫૮	પૃષ્ઠચાંદિચૂર્ણ	૩૩
૧૧૧	ખાંતોનીગ્રાંથીબી	૯	૧૩૬	પ્રદરંતકઅવલેહ	૨૨
૧૨૬	ખાકસીંબામ	૧૫	૧૬૭	પ્રદરનીદવા	૨૭
૧૦૧	જાંબુઝાંડિવટી	૧	૧૩૫	જાંબુજવન	૨૦
૧૫૩	જાંબુઝાંડિવટી	૩૦	૧૪૨	જાંબુજવનવટી	૨૪
૧૭૩	ચેન કાંઠાકચૂર્ણ	૪૨	૧૮૮	જાંબુઝાંડિ	૪૮

ઓરમ્ ।

શ્રી ધન્વન્તરયેનમઃ

અનૂભૂતપ્રયોગાવલી

થાને

પ્રયોગશતકું

(ભાગ ૨ જો)

૧૦૧ ગોક્ષુરાદિઅવલેહ

ખનાચઠઃ ગોખર મોટાનું પંચાગ કુંડનું તોણ ૧૦૦ પાણી
તોણ ૮૦૦ માં ક્વાથ કરી ત્યારે ૨૦૦ તોણ રહે ત્યારે ઉતારી
માગી લેવું. ૫૬૧ તેમાં આકર તોણ ૫૦ મેગરી આસગી કરી
ત્રણ ધાપ ત્યારે તેમાં નીચેની વસ્તુઓનું ખારીક કરેવું સુખ મેગરી
અરસેલ ખનારી ચખવું.

એકમી તો. ૧

જવખાર તો. ૨

નામોસર તો. ૧

વસેલોચન તો. ૪

પેપર તો. ૧

મુંક તો. ૧

અનુકખાજ તો. ૧

સીલણ તો. ૨

આ સર્વ સીંદે મેગરી દેલી સિલણ એ લીલી દેવ તે
૫૬૧ મુંક મોચ તોણ ત્યારે મેગરી દેલી.

લાગ ૨ લે.

કપડું બેવડું ચોવડું વીંટી ઉપર કપડામાટી કરી દલકા તાપ પુટપાક માફક ગરમ કરી લેવું ઉપરની માટી લાલ થાય કે બલ કાઢી જરા ઠંડું થતાં કપડું ખોલી તેને બીજા બડા કપડામાં રા' દખાંરી સ્વસ્થ નીચેની કાઢી બાટલીમાં ભરી લેવું.

પ્રમાણ: ૧ તોસો દવા, સવાર, અપોર, સાંજ ત્રણ વખત.

પથ્ય: જાલ, જાન અથવા પુરી અને મૂળાનું શાક બેમાંથી ૨ તે આપવું.

ઉપયોગ: જુની સંમદણી માટે અત્યંત ઉપયોગી અને સર્વાત ઉપાય છે. દસ દહાડા દવા આપતાં સારી અમર જણાય છે.

૧૦૪* રાતોમલમ

ખનાવડ: ગાયનું ઘી તો. ૨ા	મીણદેથી તો. ૧ા
રાધનુંચૂર્ણ તો. ૧	કાથાનોખૂંટો તો. ૧
લીમજાક તો. ૧	કપીલો તો. ૧

વિધી: પ્રથમ એક વાસણમાં ઘી નાંખી તેમાં મીણ નાંખ મરમ કરી ઉતારી લેવું પછી તેમાં બાકીની ચાર ચીજોનું ખાર કોવું ચૂર્ણ મેળવી દધાવી કચીમા ભરી રાખવું.

ઉપયોગ: જુનો વળ દોષ, પડે બડું આરતુ દોષ, ખરા દુર્ગંધ નીકળતી દોષ, રૂઝ તંત ન આરતુ દોષ, પાક થતું દોષ દરે દોષ એવા વળને માટે આ મલમ અત્યંત ઉપાય છે. ૨ મલમમાં પડી ચારેથી દોષજે અને વળને લોગડાના પાનના કરા વડે સિતું દોષજે.

સૂચનાઃ આ દવા ત્રણ આવવાની મુદત હોય તે પહેલાં પંદર દીવસ અગાઉ લેવી અને ત્રણ આવે એટલે બંધ કરવી. અને ફરી જરૂર હોય તો એવીજ રીતે વખત જોઈને લેવી.

૧૧૧ વરાધનીદવા

અનાવરઃ ગોરોચન ૩ રતી   અતિવિપ ૧ તોલો
 રેવતરસ ૧ તોલો   વંસજોચન ૧ તોલો
 વિધીઃ જધાને બારીક વાટી પાનના રસમાં ઘુંટી ગોળા મગ જેવડી બનાવી સુકવી રાખવી.
 પ્રમાણઃ ૧ ગોળી ત્રણ ત્રણ કલાકે
 અનુપાનઃ ધાવણ અથવા દુધ સાથે
 ઉપયોગઃ બાળકોનું ભરાઈ જતું (વચ્ચ) ચંદી વગેરે માટે અક્ષીર છે.

૧૧૨ રક્તપ્રદરનીદવા

અનાવરઃ માવાણ સુર્જ તો. ૧   ઉમથુંદરેસુર્જ તો. ૦૧
 આંજના   "   ૦૧   દાકમનીઝ   "   ૦૧
 મૌદનીદરવાગ ભરમ તોલો. ૦૧
 વિધીઃ જધાને બારીક વાટી ગાદલીનાં ભરી રાખે.
 પ્રમાણઃ ૦૧ તોલો
 અનુપાનઃ ધાણી સાથે
 સમયઃ સંચર, જરૂર અને સુખ
 ઉપયોગઃ રક્તપ્રદર મટાડે છે.

૧૧૯ પ્લેગનીદવા

વિધી: પાંચલવણ તો. ૫ લઘ તેને આકંડાના દૂધમાં ઘુટી લઘ ટીકડી બનાવી ગજપુટ આપવું પછી તે દવાનું જે વજન રહે તેટલી તેમાં ફટકડી મેળવી ભાંગરાના રસમાં ઘુટી ગજપુટ આપવો. પછી તેનું જે વજન રહે તેટલા તેમાં ધતુરાનાં બીજ મેળવી ધતુરાના પાનના રસમાં ઘુટી ગજપુટ આપવું. પછી તેનું વજન થાય તેટલી તેમાં હિંચી હીંગ મેળવી ભોંરીગણીના રસમાં ઘુટી લઘ ગજપુટ આપવો. પછી તેનું જેટલું વજન રહે તે વજને કપુર, વચ્છનાગ, શુદ્ધગધક, વજ એકેક બીજ લઘ એ સર્વને સાથે મેળવી બારીક કરી હીંગણનાં પાનના રસમાં ઘુટવું અને ગજપુટમાં ડુંગી દેવું. આ પ્રમાણે પુરો આપી છેવટે જે દવા તૈયાર થાય તે બાટલીમાં ભરી રાખો.

પ્રમાણ: ૨ થી ૪ રતીભાર.

સમય: ત્રણ ત્રણ કલાકે આદુના રસમાં આપો.

ઉપધોગ: પ્લેગની ખિમારીમાં આ દવા ચાપરવી જેથી પ્લેગ જેવા ભયંકર રોગમાં પરિણામ સારું આવે: (અનુભવ કરનારે પોતાનો રિપોર્ટ લખવો)

૧૨૦ કાસાંતકવટી

બનાવટ: અકષારો, કાગાંનરી, કુષ્ઠ, ખારગનોમુંદ, બદેડાનીબાલ, મંદમંદને બો એ દરેક એકક ત્રણેય. કાકાસીવ અને લવન એ એ એ દરેક. જેલીનધને ધીવે ૪ તેલા, સોડાસો ૮ તેલા અને ખારગનોમુંદ ૧૬ તેલા એક રેર

આકાશનાં મૂળની છાંય તો. ૧૦

મોટી એલચીના પીગ તો. ૫

અગ્રમોદ તો. ૧૦ મુકે તોલા ૧૦

વિધી: બધી દવાઓને અધકચરી કરી રાત્રે એક તપેલામાં પાણી રોર ૬ માં પલાળી ચોળી રાખવી. સવારે અર્ક યંત્રમાં નાંખી તેમાંથી ચાર ખાટલી (ત્રણ રોર) અર્ક ખેચી કાઢી રાખવું.

પ્રમાણ: મોટા માણસ માટે ૪ તોલા, બાળક માટે તોલો ૧ દર બપોળે કલાકે દવા આપવી, અને જેમ જેમ ફાયદો જણાય તેમ પ્રમાણ કમતી કરતા જવું.

ઉપયોગ: કાસેરા, ઉલટી, ઝાડો, તરસ, તાવ, અજીર્ણના વિકારો, અને પેટના મડબઝાટ માટે ઉત્તમ છે.

મુચના: આ અર્કને વધુ સમય રાખી લેવાની જરૂર હોય તો એક ખાટલી અર્કમાં ૫ તોલા રેક્ટીફાઇડ સ્પીરીટ મેગવી રાખી મુકવાથી બમણી નહિ અને ગ્રાણમાં વધુ સનેજ થશે.

૧૧૬ ખાંસીનીગોળીઓ

બનાવટ: શાકાચીત્ર તો. ૧

બહેડની છાંય તો. ૧

સોદ મંદન તો. ૧

અકલકરો તો. ૧

મરી તો. ૧

કુષ્ટ તો. ૧

ધવંત તો. ૨

બાવગનો મુંદ તો. ૨

જોમખણીરો તો. ૪

સોદ કાથો તોલા ૪

આકાશનાં કુલ તો. ૨

સિંધાવુલ તો. ૧

વિધી: બધાને ચારીક વાટી બાવગનો છાંયનો ઉકેલો કરી તેનાં આ ચોળખેલો નસલો ચારીક વાટી પછી મધ પ્રમાણે મુકવો. બધા મુકવી ગયા.

જેવેનું કારણ અનુદાન (અનુદાન) એ છે કે જે
 સુખી કારણ કારણે અનુદાન કારણે જેવું છે તેવું
 જેવું કારણ કારણે અનુદાન કારણે જેવું છે તેવું
 જેવું કારણ કારણે અનુદાન કારણે જેવું છે તેવું
 જેવું કારણ કારણે અનુદાન કારણે જેવું છે તેવું

અનુદાન કારણે અનુદાન કારણે જેવું છે તેવું

અનુદાન કારણે જેવું છે તેવું

અનુદાન કારણે અનુદાન કારણે જેવું છે તેવું

૧૩૧ આસપડીવતી

અનુદાન કારણે અનુદાન કારણે જેવું છે તેવું
 અનુદાન કારણે જેવું છે તેવું
 અનુદાન કારણે જેવું છે તેવું

વિશેષ કારણે અનુદાન કારણે જેવું છે તેવું
 અનુદાન કારણે જેવું છે તેવું
 અનુદાન કારણે જેવું છે તેવું
 અનુદાન કારણે જેવું છે તેવું
 અનુદાન કારણે જેવું છે તેવું

વિધી: સ્વયંચાલિત હોવાને કારણે આ પ્રકારના પરીક્ષણો
 સરળતાથી કરી શકાય છે. આ પ્રકારે આપણે જાણી શકીએ છીએ કે
 કયા કયા ભાગો કયા કયા કારણોને કારણે કામ કરી શકે છે. આ
 પ્રકારે આપણે જાણી શકીએ છીએ કે કયા કયા ભાગો કયા કયા
 કારણોને કારણે કામ કરી શકે છે.

આપણે જાણી શકીએ છીએ કે કયા કયા ભાગો કયા કયા
 કારણોને કારણે કામ કરી શકે છે. આ પ્રકારે આપણે જાણી શકીએ છીએ કે
 કયા કયા ભાગો કયા કયા કારણોને કારણે કામ કરી શકે છે.

આપણે જાણી શકીએ છીએ કે કયા કયા ભાગો કયા કયા
 કારણોને કારણે કામ કરી શકે છે. આ પ્રકારે આપણે જાણી શકીએ છીએ કે
 કયા કયા ભાગો કયા કયા કારણોને કારણે કામ કરી શકે છે.

અધ્યયન

૧૨૨ અમૃતાદિચુર્ણ

અનાવટઃ મોક્ષત્વ તો. ૧ એલચીનાં ખીજ તો. ૧
જેડીમધ તો. ૧ પ્રવાહ બરમ તો. ૧
સ્વેતચંદનનોત્રિકો તો. ૨ વંસનોચન તો. ૪
સાકર તો. ૮

વિધિઃ ગધાને બારીકવારી કપડછાણ કરી લેવું.

પ્રમાણઃ ૨ ધી ૪ આનીભાર

અનુપાતઃ મધમાં ચાટી ઉપર સરખત બનકયા પીવું. દીવસમાં
ત્રણ વખત લેવાય.

ઉપયોગઃ છર્ધાલ્સ, નખગાઇ, ખાંસી, ક્ષયનો તાવ, ક્ષય,
દાદ, રોષ વગેરે મટે, લુખ છાજે અને સરીરમાં બળતી દુદ્ધ થાય છે

૧૨૩ એલાદિચુટીકા

અનાવટઃ એલચી તો. ૨૥ પીપર તો. ૨૥
તમાષપત્ર તો. ૨૥ સાકર તો. ૫
જેડીમધ તો. ૨૦ ખજુર તો. ૨૦
કાષ સાફ કરેલી (કાળી) તો. ૨૦

(દીવા ચીનાતું વગળ છે)

વિધિઃ પ્રથમની ૫ ચીજો બારીક વાટી લેતા, પછી તેમ બાકી
જે બજુર તથા કાષને ખીજ ચીનાની કરી લેતો અને તેને પૂર્ણ
તરીકે કાષ વડે સેવો ખાંસી દુર્લભ. વડો કાષ ને કાષ ને
તેના બારે ભજુર તો શેડુક મધ મેલવો અને તેના સર્પ
નેતરી સેવો બનાવી ગાખવી

પાસણી નાંખી કચ્છવાળા વાસણમાં ખુન ફેરવીને ૫૩ ચડાવી પોલી-
સદાર મહેદ ગોળી કરવી.

પ્રમાણ: ૧ થી ૨ ગોળી દીવસમાં ત્રણ વખત લેવી.

અનુપાન: પાણી અથવા દુધ

ઉપયોગ: તાવ ઉતારે તથા આવનો તાવ અટકાવે છે તાવ
આવનો અટકાવવા માટે તાવનો ચારો હોય તે દહાડે ત્રણ વખત
દવા થોડા થોડા સમયને અંતરે તાવ આગ્યા પહેલાં લઈ લેવી તો
તાવ અટકી જશે.

૧૨૬ ખાકસીરયોગ.

ખનાવટ: ગોસતવ તો. ૧ પ્રવાહપિષ્ટ તો. ૧

એકથી બીજ તો. ૧ સાકર તો. ૨

ખાકસીર તોલા ૨

ચિત્રી: પ્રથમ ચારે દવાઓને ગારીક વાટી મુર્છા કરી લેવું.
અને તેમાં ખાકસીર સાફ કરી મેળવી દેવું.

પ્રમાણ: ૮ રતી સાર (૧ માસો)

સમય: સવાર જપોર અને સાંજ

અનુપાન: નધમાં ચાટી ઉપર દુધ પીવું અને અર્ક બનાવવા આપવો.

ઉપયોગ: ક્ષયના તાવ માટે કે જે સતત ચડવાજ રહે છે અને
જેમાં ખાંસી, નજગાઇ વગેરે વધુ હોય છે તેમાં આ મુર્છા ઠીક
લાગે અને છે અર્થલગર માટે વધુ ઉપયોગી છે.

૧૨૭ ક્ષયનાશકગોળીઓ.

ખનાવટ: લેદલરમ તો. ૦૧,

ચંદ્રચંદન તો. ૦૧

નરજમ તો. ૦૧

અમ્મી તો. ૦૧

વિધી: પ્રથમ આમચે (આચાર્ય) શ્રી ૧૦૦ નાંખી કાઢાય છે. ત્યારે ૧૦૦ તેણી પાછી રહે છે. ૧૫૩ે નાંખી તેના મુલ્ય મુજબ દોષ તેનાંખી શકે છે. ૧૫૪ે નાંખી તેના જાણી શકી નથી નીચેની રૂબરૂ કરી તેના નાંખી પાછી રાખી શકાય છે. ૧૫૫ે નાંખી તેના નાંખી શકાય નથી રાખી.

પ્રમાણ: મુજબ પ્રથમ નાંખી તે તે નાંખી મારી શકાય
અનુક્રમિકા: ૧૫૬

ઉદાહરણ: ૧૫૬ નાંખી તે નાંખી મારી શકાય નથી રાખી.

અનુક્રમિકા

૧૩૧ શ્રાવણીવતી

અનુક્રમિકા: ૧૩૧ નાંખી તે નાંખી મારી શકાય નથી રાખી.
૧૩૧ નાંખી તે નાંખી મારી શકાય નથી રાખી.
૧૩૧ નાંખી તે નાંખી મારી શકાય નથી રાખી.

વિધી: પ્રથમ બાડી ચીજોને બારીકવાડી કપડાજાણ કરી તેને ઘીનો કરમો આપી પછી તેમાં ચાર સુમધીત ચીજો મેળવી ડાબીમ બરી રાખવી.

ઉપયોગ: આ તમાકુ સુંઘવાથી છીંક આવે છે. માથાનું દરદર મટે છે. શ્વેખમ તથા પીનસ અને નાકનો મેલ દુર થાય છે.

૧૩૩ કુંબનાશકચુણું

ખનાવટ: લીંબડાનાં કુલ તો. ૫ મુચર્થદ્વીરીનાંમૂળનીજાલ તો. ૫
જાલમોમરાનાંબીજ તો. ૨૦ મોટીદરડેનીજાલ તો. ૫
કડાજાલ તો. ૫ ગળા તો. ૫

વિધી: બધી દવાઓ સાથે કુટી મેળવી લેવી અને બારીક ચુણું કરી બાટલી બરી લેવી.

પ્રમાણ: તો. ૧ સવાર સાંજ બે વખત.

અનુપાત: ઠંડા પાણી સાથે

ઉપયોગ: વાતરજા, કુષ્ટ, ચામડીની બહેરાચ તથા કાળા ઘણ થઈ જવા તે માટે દીક છે.

૧૩૪ સંકેચકપોટલી

ખનાવટ: માપાજ તો. ૧ ફટકડી કન્ની તો. ૧

અજમોદ તો. ૧ સમુદ્રોદ ખીજ તો. ૧

બારગળાપત્રી તો. ૧ પત્રુચન્દ ખંડ તો. ૧

વિધી: બધાને બારીક ચાટી ચૂર્ણ બનીક કપડાજાણ કરી તેને પછી તેને તેમજાલ જાળા અને વજા જાળા બધાં મુકી ચૂર્ણ કરી તેને બધાં ચૂર્ણ મેળવી તેને કાં લેવી.

સમયઃ રાત્રે સુતી વખતે લેવી.

અનુપાનઃ દૂધ સાથે લેવી.

ઉપયોગઃ વીર્યશ્રાવ, ક્ષીઘ્રપતન અને સ્વપ્નદોષ મટાડે છે.

૧૨૯ સાદોમલમ.

ખનાવટઃ અક્ષતીનું તેલ તો. ૧૦	મીણદેશી તો. ૫
બદામ તેલ તો. ૧૦	કપુર તો. ૨૧
બોરીકએસીડ તો. ૧	ચંદન તેલ તો. ૦૧

વિધીઃ પ્રથમ બદામ અને અક્ષતીનું તેલ ગરમ કરી તેમાં મીણ નાંખી પીગમીજતાં કપુર તથા ચંદનતેલ નાંખી મેળવી મોટા મોટાની બાટલીમાં ભરી રાખે. બહુજ ધીમી આંચપી આ દવા તૈયાર કરવી જોઈએ.

ઉપયોગઃ હોઠ ફાટવા, હાથપગમાં ચીરાપડવા વગેરે માટે આ બહુજ ઉપયોગી સાદો મલમ છે.

૧૩૦ અશ્વગંધાદિવટી

ખનાવટઃ આમુંદ તેલ ૪૦	પાણી તેલ ૫૦૦
કેમર મુચલી તો. ૨	ચેપન્દીની તો. ૨
સનાવરી તો. ૨	મલે તો. ૨
ગમ્બૂ તો. ૨	કેળા તો. ૨
અલ્બેડો તો. ૨	કપુર તો. ૨
પંચર તો. ૨	ગુરુ તો. ૨
કુકુતુ તો. ૧૦	ચી તો. ૨

વિધી: પ્રથમ જાડી ચીજોને જારીકવાટી કપડછાણું કરી તેને ઘીનો કરમો આપી પછી તેમાં ચાર સુગંધીત ચીજો મેળવી ડબીમાં ભરી રાખવી.

ઉપયોગ: આ તમાકુ સુંઘવાથી છીંક આવે છે. માથાનું દરદ મટે છે. રોગેખમ તથા પીનસ અને નાકનો મેલ દુર થાય છે.

૧૩૩ કુપ્તનાશકચુર્ણ

ખનાયક: લીંબડાનાં પુલ્લ તો. ૫ સુવર્ણક્ષીરીનાંમૂળનીછાલ તો. ૫
છાલમેઘરાનાંખીજ તો. ૨૦ મોટીદરડેનીછાલ તો. ૫
કડાછાલ તો. ૫ ગળો તો. ૫

વિધી: બધી દવાઓ સાથે કુટી મેળવી લેવી અને જારીક ચુર્ણ કરી ખાટલી ભરી લેવી.

પ્રમાણ: તો. ૧૧ સવાર સાંજ બે વખત.

અનુપાત: ઠંડા પાણી સાથે

ઉપયોગ: વાતરજ, કુષ્ઠ, આમલીની બહેરાસ તથા કાળા ગંધ થઇ જવા ને માટે દીક છે.

૧૩૪ સંકોચકપોટલી

ખનાયક: માપદળ તો. ૧ કદાલી ક.ની તો. ૧
અજમેદ તો. ૧ સનુદોષ ખીજ તો. ૧
બદગાંધપત્રી તો. ૧ પતુચાંચ ખીજ તો. ૧

વિધી: બધાને જાતેક ચાટી ચુર્ણ જાતેક કપડછાણું કરી તેનું પાત્રી તેને નેનવચ્ચે પાનચ નેનચ ૧૧ જડજડ જાણી ચુકરી ચુર્ણ કરી તેનું અથવા ચુર્ણ જેવડી પોટલી કરી લેવી.

ટારટરીકઝેસીક તો. ૧૧	સિંધાકુણુ તો. ૨૧
સાબ્દ્રીક ઝેસીક તો. ૦૧	નવસાગર તો. ૧
પીપરમેન્ટકુણુ તો. ૦૧	સાકર તો. ૫
સોડાબાઇકાર્બ તો. ૨૧	

વિધી: બધી ચીજો ખારીક વાટેથી લેવી. અને જાડા આંકમાંથી ચાળી રાખવી. ચૂર્ણ કરા દાણાદાર બનાવવું.

ઉપયોગ: મંદાગ્નિ, અશ્મી, કમજબત, પેટનોવાયુ વગેરે મટાડે. ભુખ લગાડે અને પાચન કરી દસ્ત સાફ થાવે છે.

પ્રમાણ: તો. ૦૧ જમ્યા પછી કે પહેલાં લેવું.

૧૩૭ વિપમજ્વરાંતક

બનાવટ: ગોંદંતી તો. ૫	મોટી છીપ તો. ૫
મોરખુષો તો. ૫	ફટકડી તો. ૫

વિધી: બધાને ખારીક વાડી કુંવારના રસમાં ઘુંટી ડીકડી બનાવી મુકરી ગજપુટની અગ્નિ આપવી. એવા ત્રણ ગજપુટ બારના આપીને આપવા. પછી ત્રણ વાર ગોમુતમાં ઘુંટીને ગજપુટ આપવા. પછી ખારીક વાડીને રાખી લેવી.

પ્રમાણ: ૧ થી ૨ રતીજાર

અનુપાત: વૃક્ષધીન્ય પાનનો રસ તથા મધ

ઉપયોગ: વિપમજ્વર, રોગાગ્રે, ઝેરાંતો, તથા ખીજે અને રોગે દાડે આત્મચેત્તી પડીને તાવ મટે.

પ્રયોગ: આ રસ તાવને ઉતારે તથા અટકાવે છે.

સાકરની ચાસણી કરી તેમાં બધી દવાઓનું ચુર્ચું મેળવી ચાટણ કરી લેવું. અને ડબીમાં ભરી લેવું.

પ્રમાણ: ૨ થી ૩ તોલા સવાર સાંજ પાણી સાથે

ઉપયોગ: પ્રદર, શ્વેતપ્રદર, સ્ત્રીઓની નબળાઈ, વારંવાર ગર્ભ-
આવ થઈ જવો, ગર્ભાસયનીગરમી તથા નબળાઈ મટાડી તાકાત
આપે છે.

૧૪૦ સરપુંખાદિયોગ

બનાવટ: વાવડીંબનીમીંજ તો. ૧	અમ્મોદ તો. ૧
સાંજખાર તો. ૧	સીંધાકુલુ તો. ૧
જવખાર તો. ૧	પીપરજીરૂંડી તો. ૧
રોઠેલીડીંગ તો. ૧	અંચર તો. ૧
દીરાકસી ભરમ તો. ૧	સરપુંખાનો દ્યાર તો. ૧

વિધી: બધાને ખારીક વાડી સરપુંખાનારસમાં ત્રણ દવામાં પુટી
લઈ મુકરી રાખવું.

પ્રમાણ: ૬ થી ૧૨ રતીઆર સવાર સાંજ પી સાથે લેવું.

ઉપયોગ: ખરંધ, વહુતરફિ, પેટનાકાંઠા, ઇર્ષ્યાવ ઉદરરોગ
વનેરે, ખાંસો માટે ઉત્તમ છે.

૧૪૧ સંગયરાવભરમ

બનાવટ: સરખવારને ખારીક વાડી બકરીના દુધમાં પુટી
દીકડી બનાવી મુકરી સરપુંખા કુકરિંગ. એવીજ રીતે વાંચાનરસમાં
તથા અંગુર રસના એક એક સરપુંખા બાપવું અને તૈયાર કરી
રૂબી લેવું.

પીપરામૃગ તો. ૧ એલચી તો. ૧

વાવડીંગ તો. ૧ જેડીમધ તો. ૧

વિધી: અધી દવાઓનું જારીક ચૂર્ણ લેવું પછી સાથે મેગરી પાનનારસમાં ઘુંટીરતીભારની ગોળા કરી લેવી.

પ્રમાણ: ૧ ગોળા, સવાર સાંજ દુધ સાથે.

ઉપયોગ: ખાંસી, તાવ, છર્ણુજ્વર, કમિરોગ, શ્વાસ, ખાલશોષ, નખજાષ્ટ વગેરે મરાડીને કૌવત આપે છે.

૧૪૪ ચાંદીનોમલમ

ખનાવટ: રસકપુર તો. ૦૧ પારદ તો. ૦૧

ગધક તો. ૦૧ દીંગણાક તો. ૦૧

હરતાલ તો. ૦૧ મનસીલ તો. ૦૧

એલચી તો. ૦૧ કપીતો તો. ૦૧

ખોદાર તો. ૦૧ સફેદો તો. ૦૧

રાલ તો. ૦૧ ગાયનું ઘી તો. ૮

• વિધી: પ્રથમની દવાઓનું જારીક ચૂર્ણ કરી લેવું અને પારદ મધકની કલગલી કરી તેમાં એ સર્વને મેગરી આપવું, પછી ઘીને મેરમ કરી તેમાં એ સર્વને મેગરીને મલમખનારી ડબીમાં મરી લેવું.

ઉપયોગ: આ મલમની પરી મરખીના જખમપર લગાડી કે જેની જખમ આફ રક્ત દુરનજ નાંસ આવી રહ્યું ગાય છે.

૧૪૫ મૃદુવિરેચન ચુર્ણ

ખનાવટ: જેડીમધ તો. ૧ મુદ ૨૫૩ તો. ૧

પરેબરી તો. ૧ હંડ નાંસ તો. ૨

વિધી: બધાને જારીક વાટી કપડાણ કરી જાટલીમાં ભરી રાખવું

પ્રમાણ: ૨ થી ૪ સ્તીઆર

અનુપાન: મધ અને ધાવણ સાથે

સમય: ચાર ચાર કલાકે

ઉપયોગ: ખાંસી, શ્વાસ, તાવ, કળજીઅત, ઉદરરોગ વગેરે મટી
જાય છે.

૧૪૮ જંખીરીદ્રાવ

ખનાવટ: ખીજેરાં લીંણનો રસ તો. ૪૦૦

ચુંક તો. ૩ મરી તો. ૩

અજમે તો. ૩ વાવડીંગ તો. ૩

રાષ તો. ૩ સંચર તો. ૩

નવસાર તો. ૩ સીંધાચુબ તો. ૩

લવંગ તો. ૩ સોંધીદીંગ તો. ૫

વિધી: જંખી ચીલેને જારીક વાટી ખીજેરાનાં રસમાં નાખી
એક રોપર જાટલીમાં ભરી એં બધ કરી ૧૫ દવા પ્ર રાખી મુકવું.
૫ઠી જાળી સહ કચડે ફેંકી રસની જાટલી ભરી લેવી.

પ્રમાણ: ૮ થી ૧ લોહા થોડા પાણી સાથે

ઉપયોગ: ઉદરરોગ, ખરસ, યુગ્મ, અરુચી, ઉલટી, મંદાગ્નિ,
પેશાબ વગેરે મટે.

૧૪૯ નેત્રાંજનવટી

ખનાવટ: ૧૦૦૦ રૂપ (૧૦૦૦) ને .

૧૫૧ જીર્ણવરચિત્ર

અનાવદઃ મળોસત્ય તો. ૧ જીર્ણીપર તો. ૪
એલચીખીજ તો. ૧ સાકર તો. ૪

વિધી: પીપરને ખારીક વાટી તુલસીના રસમાં ધુંડી લેવી. પછી તેમાં ખીજ ચીજોનું ચૂર્ણ મેળવી કપડાણ કરી ખાટલીમાં રાખી લેવું.

પ્રમાણ: ૦૧ તોલો

અનુપાત: મધમાં મેળવી ઉપર દૂધ પીવું.

ઉપયોગ: જીર્ણવર, ક્ષયની શરૂઆત, ખાંસી અને ફરી ઉધકતો જીર્ણતાવ મટે.

૧૫૨ વાજકરણુતેલ

અનાવદઃ ધતુરખીજ તો. ૧૦ સોમલ સુદૈહ તો. ૦૧
કળેરનાં છલું મૂળ તો. ૧૦ આસમંધ તો. ૨૧

વિધી: ખમી ચીજોને સાથે અધકચરી કરી તેમાં સોમલનું ચૂર્ણ ખારીક મેળવી પાતાલપંચમાં ભરી અર્ક (નેક) કાઢી લેવું ને ખાટલીમાં ભરી લેવું.

ઉપયોગ: આ તેલ રાત્રીના મુઝાયે સિંચે પર મુખમાગ હાડી લગાડવું. પંદર મીનીટ લગાડવા બાદ તેના પર નાચરેલનું પાન ખોલી લેવું. આ પ્રમાણે એકાદ માસ કરવાથી નષ્ટચક્રના મરી ખુબ તાલ નાચે છે એટલુંજ નહીં પણ દંડીનું જગ તથા કંઠા યોગ સુધારે ૬.૧ છે.

પ્રમાણુ: ૧ થી ૨' ગોળી તામ્ર દ્વય સાથે
 ઉપયોગ: પ્રમેદ, પરમીયો, પ્રદર, ઉષ્ણવાત, પૂષ્કાવ વગેરે મટે,
 દાહનું ચમન થાય છે.

૧૫૫ વિરેચનીવટી

ખનાયદઃ એળીઓ તો. ૨૥ શુંક તો. ૨૥૥
 દેશી સાશુન તો. ૨ હીંગ તો. ૦૥૥

વિધી: ખધાને ખારીક કરી પાણીમાં વાટી એ સ્તીભારની ગોળા
 ખનાવી લેવી.

પ્રમાણુ: ૧ ગોળી રાત્રે સુતી વખતે પાણી સાથે લેવી.
 ઉપયોગ: કબજિયાત મટે, પેટ સાફ આવે. કાઠાને સાફ રાખે.

૧૫૬ પાચકચુર્ણ

ખનાયદઃ શુંક તો. ૪ એલ્બીમેટીનાં ખીજ તો. ૧
 સેકેલુંસેદેશું તો. ૪ પાણી તો. ૪
 શાદેશું તો. ૧ મરી તો. ૧
 લવંચ તો. ૧ સીધાચુર્ણ તો. ૧
 સાંજખાર તો. ૪ કુદીનાં તો. ૧
 મોહીદીપ તો. ૧ હાન્ટરીકએસ્ટીક તો. ૧
 સાદરીકએસ્ટીક તો. ૧ સાકર તો. ૫

વિધી: ખધાને ખારીક વાટી ચાગી ગળા લેવું.

પ્રમાણુ: ૦ થી ૦૫ તો. એલ્બીન ત્રણે, જ્યારે વખતે અથવા
 ૫ મર ૧૫ લી લેવાથી ફેરિયે, પાચનક. ૫
 ઉપયોગ: પેટનાં દર્દો ચક્ર. અરુચી મદદન.

૧૫૯ પુષ્કરાદિચુર્ણ

ખનાવટ: કુષ્ઠ તો. ૧ અતિવિષ તો. ૧
 કાકડાશીંગ તો. ૧ પીપરજીરૂ તો. ૧
 જ્યસો તો. ૧

બધાને ખારીક વાટી કપડજાણુ કરી લેવું.

પ્રમાણ: ૨ થી ૪ રતીભાર મધ સાથે

ઉપયોગ: ખાંસી, તાવ, જાળકોને માટે ખામ અકરીર છે.

૧૬૦ દાડીમપુટપાક

ખનાવટ: જયફલ, લવંગ, જીરું અને ટુકારેલ દંકણખાર સમ
 ભાગે ચૂર્ણકરી લેવું. પછી એક કાચું દાડમ લઈ તેમાં કમળી આપી
 ખાડાકરી તેમાં ઉપરનું ચૂર્ણજરી કમળી બમકરી ઉપરથી કપડમાટી
 કરી નરમ અગ્નિમાં પકાવી લેવું. પછી ઠંડુચતાં કપડમાટીઉપેડી
 આપું દાડમ દવાસાથે ખરલમાં પીસીલેવું. અને તેમાં બકરીનું કુપ
 નાંખી રતીભારતી ગોળાકરી સુકવી લેવી.

પ્રમાણ: ૧ થી ૨ ગોળા જાળકો માટે

ઉપયોગ: આમતિઆર, રક્તાતિઆર, મગ્ગો, રસ અને તાવ
 માટે છે. ખામકરી નાનાં જાળકો માટે અલગ દીક છે.

૧૬૧ રક્તપિતાંતક

ખનાવટ: મંગેજીરૂ તો. ૧ સોનાવેર તો. ૧

વિરી: તમરમાવ તો. ૧ એક ટુકડા લઈ તેને બે વખત
 ખરેખરેડીની પેટી રાત્રે ગાળા ન પુટકરી રાત્રે કુલે અગ્નિખાર:

૧૬૩ સુલેમાનીલવણ

ખનાવડઃ નવખાર તો. ૧	આજખાર તો. ૧
ઝવખાર તો. ૧	સીંધાકુણ તો. ૧
કુલાવેલ દંડય તો. ૧	સંચર તો. ૧
સાંભરકુણ તો. ૧	સમુંદ્રલવણ તો. ૧
શુંક તો. ૧	મરી તો. ૧
પીપર તો. ૧	અજમે તો. ૧
ચિત્રકમૂળ તો. ૧	શિંદલીલીંચ તો. ૧
છડં તો. ૧	વારડીંચ તો. ૧
અજમેદ તો. ૧	એલમીમોટીનાંખીજ તો. ૧

વિધીઃ ખખી દવાઓનું ચૂર્ણ કરી એક કદાઈદાર વામણમાં ૪૦ તોલા શેરડીના સરકા નાંખી તેમાં પકાતી લેવું. જલકું બરાબર થાય ત્યારે ઉતારી સુકવી ખારીક વારી રાખવું.

પ્રમાણઃ ૬ થી ૧૨ રતીભાર જરૂર પડે ત્યારે પાણી માથે.

ઉપયોગઃ અફમી, મંદાગ્નિ, વાયુ અજીર્ણ, ગ્રામ, શુગ, કમ-
જીવન વગેરે મટે, પાચન થાય.

૧૬૪ પ્લીહાંતકવટી

ખનાવડઃ પંચલવણ તો. ૫	નલેનર તો. ૧
લઃજખાર તો. ૧	ચિત્રકમૂળ તો. ૧
જરખાર તો. ૧	અજમે તો. ૧
એન્ડ્રોમો તો. ૨	લીંચ તો. ૧
વારડીંચ તો. ૧	દંડકમૂળ તો. ૧
દંડકમૂળ તો. ૧	જરખાર તો. ૧
જરખાર તો. ૧	

૧૬૭ પ્રદરનીદવા

અનાવટઃ રસવંતી તો. ૧ ઘરહગદર તો. ૧
 કરીઆતું તો. ૧ રોહીમધાસનાં પાન તો. ૧
 બીધાંનેગરહ તો. ૧ બીલામ તો. ૧
 કાળાંતલ તો. ૧ સફેદમુચળી તો. ૧

વિધીઃ અધાને કુટી જડો બુકો ફરી મેંચે. ને તેમાંથી બે તોલા બુકો લઈ પાણી તો. ૧૦ માં રાત્રે પલાળી રાખવું. સવારે તેનો ઉકાળો ફરી અરધું પાણી ગાળી રહે ઉતારી લેવું તેમાં થોડું મધ મેળવી બે ભાગ કરવા સવારે સાંજે એકેક ભાગ લેવા.

ઉપયોગઃ દરેક પ્રકારના પ્રદરોગને મટાડે છે.

૧૬૮ રક્તાતિસારનીદવા

અનાવટઃ શુક તો. ૧ વરીઆળી તો. ૧
 મોટીદરેનીલાલ તો. ૧ નામોકેશર તો. ૧

વિધીઃ અધાને અષ કચળાં ફરી તવામાં થોડું થોડું ઘેટી લેવું અને તેનું મૂર્જા બારીક ફરી નેમાં તેટલાજ વજનની સાકર મેળવી મૂર્જા ફરી બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણઃ ૧ થી ૭ા તોલો

અનુપાતઃ પાણી માથે

સમયઃ રાત્રી રાત્રી દરરોજ

ઉપયોગઃ રક્તાતિસાર, આત્મતિસાર અને ગ્રામ્યરોગોનું ચેદી નષ્ટ કરે છે.

ભવંત્રી તો. ૦૧૧	અકલકરો તો. ૧
એલગીખીજ તો. ૧	બીમસેનીકપુર તો. ૦૧
કયાગચીની તો. ૧	સોનાનાવરક નંબ ૨૦
શુદ્ધકુચલા તો. ૦૧	ચાંદીનાવરક નંબ ૫૦
અંગર તો. ૦૧	શુદ્ધકનકગીજ તો. ૦૧૧

વિધી: અધી ચીલે જારીકવાદી લેરી (વરકસિવાયની) અને તેને ખરકમાં નાંખી ગુલામજામાં ખુબ જારીક વાટની પછી તેમાં વરક મેગરી ગુલામ અર્કમાં ઘુટી રતી ભારની ગોળી બનાવી ઊંચે સુકરી લેરી.

પ્રમાણ: ૨ ગોળી સચાર સાંજ દુધ સાથે

ઉપયોગ: સ્વપ્નોષ, વીર્ષઆવ, સ્થંભનશક્તિની ખામી, વીર્ષનું પાતળાપણું અને ધીમ પતન મટી બજ વધે છે. વીર્ષ વધે છે.

૧૭૨ કામોતેજકચુર્ણ

બનાપર: સાધમ તો. ૨	શ્રેષ્ઠમુસલી તો. ૨
મગીમુલગી તો. ૨	શ્રદ્ધાકુલખીધી તો. ૨
બદમનશ્રેષ્ઠ તો. ૨	બદમન તો. ૨
ભવંત્રી તો. ૧	તજ તો. ૧
શુક તો. ૧	પીપર તો. ૧
કુખજ તો. ૧	ભવંજ તો. ૧
વત્તાવરી તો. ૧	એખરો તો. ૨
મેખરો તો. ૧	ચિત્તરીકંદ તો. ૩

વિધી: બધાનું જારીક કપડાંનું ચૂર્ણ કરી લેવું અને ખાટા લેમાં ભરી લેવું.

પ્રમાણ: ૧ થી ૨ ગ્રામ દરરોજ દુધ સાથે

સમય: રાત્રે ૧૦ થી ૧૧ વાગ્યે

(અથવા રસ ગ્રેર ૧)

સિંધાદુધ તો. ૨૥

નામરમોય તો. ૨૥

પાનડી તો. ૨૫

ચંદનચૂર તો. ૨૥

વાલો તો. ૨૥

તાલીમપત્ર તો. ૧

તલ્લુતેલ ગ્રેર ૨૥

વિધી: એક મોટા ક્વચ કરેલા તપેલામાં રસ તથા તેલ મારે નાંખી તેમાં વનૌપધિઓને અધકચરી કરી ૨૪ કલાક પલાળી રાખવું. પછી ધીમે તાપે તેલ પકવી સિદ્ધ થતાં ઉતારી છાંયે રાખવું.

ઉપયોગ: આ તેલ વાગને કાગા રાખે છે ખરી પડના વાગને અટકાવે છે. માથાને દુખાવે મટાડે છે અને આંખને પણ ચોખ્ખું રાખે છે.

૧૭૫ કેશરક્ષકતેલ

ખનાયક વાલો તો. ૧

પાનડી તો. ૧

નેમળ તો. ૧

કપૂર તો. ૦.૫

પંપમંદપુષ્પ ગ્રી ૮

ચંદનચૂર તો. ૧

કમુદી તો. ૧

કપૂરકાચી તો. ૧

હડીચો તો. ૧

એલચી તો. ૧

કવચ તો. ૧

ચમેરુંદુધ તો. ૧

ગુલાબકુષ તો. ૧

તાલીમપત્ર તો. ૧

સોડેચંદન તો. ૧

તમાકુપત્ર તો. ૧

ટેપન (સિપેશ) નું તેલ તો. ૧૦૦

વિધી: આંચીએલે કરી જાણે જુએ કરી એક ખટલીમાં તેલ નાંખી તેમાં ચમેરુંદુધ અને ચેડું મથે કરી એક મોટા તડકામાં નાંખી રાત્રી અને પછી તેને રાત્રી જેવે તાપે છાંયે રાખવું.

ઉપયોગ: આ તેલ વાગને કાગા રાખે છે ખરી પડના વાગને અટકાવે છે. માથાને દુખાવે મટાડે છે અને આંખને પણ ચોખ્ખું રાખે છે.

બારીક વાટી કપડાંજણ કરી બીજીરાનાં રમમાં
 પ્રમાણે બનાવી મુકવી લેવી.
 થી ૪ ગોળા દિવસમાં બે વખત.
 પાણી સાથે
 અપરમાર તથા હીસ્ટીરીઆ મટે.

૧૮૬ અપરમારહરીવટી

દુધ (અસલી) હીઝ તો. ૫ લખ તેને ગધેડીના દૂધમાં
 અખંડ ધુંદતા જવું પછી તેમાં તજનું બારીક ચૂર્ણ
 ઝીંખી વટાણા નેવડી ગોળા કરી મુકવી રાખવી.
 ૨ ગોળા દિવસમાં બે વખત
 પાન: ઘી સાથે ચાટી જવી અથવા પાણી સાથે
 યોગ: જુનો અપરમાર-ચાષ-મટે છે.

૧૮૭ અશ્વત્થજટાયોગ

પીપળાની વડવાષ તો. ૫
 બનાવઃ કસુરી તો. ૧૫
 જાવંત્રી તો. ૨
 વિંધી: જપાને બારીક વાટી ચુસામજળમાં મુટી મમ નેવડી
 બનાવી લેવી.
 પ્રમાણ: ૨ ગોળા
 અનુપાત: ૬૫ પાણી સાથે
 ઉપચાર: અપરમાર-ચાષ-અ.ચાષ-રીટ મટે છે ચાષક રવામ
 આ ૧૫ નાં બારણાંની રેત કાઢે બહારી જાવ છે.

પ્રમાણુ: ૨ ગોળી દૂધ અથવા ચદા સાથે
સમય: સવાર સાંજ બે વખત લેવી.
ઉપયોગ: ચરદી, સ્વેપન, હીકો આવવી, માથાનું દરદ, કંઠ
શ્વેત જ્યો, મંદાગ્નિ, નખખાશ વગેરે મટે.

૧૬૦ વાજકરણુધૂત

ખનાવટ: શ્વેત કણેરનાં મૂળ તો. ૧૫	ગાયનું ઘી તો. ૪
લવંગ તો. ૧	માલકંગણી તો. ૨
કૃષ્ણ તો. ૨	અકલકરો તો. ૨
સફેદ અણેલી તો. ૨૫	શુદ્ધ ઝેરકુચલા તો. ૨૫
શુદ્ધ કનકખીજ તો. ૨૫	પીપર તો. ૨
ભવપ્રજ તો. ૨૫	ભવત્રી તો. ૨૫
કેશર તો. ૨	અરીસુ તો. ૧
બોરીગણી ખીજ તો. ૬	

વિધી: બધાને સાથે કુટ્ટી જાડો ભુકો કરી તેને ધૂતની અંદર
મેળવી એક બાટલીમાં ભરી લેવું અને સાત દલાડા એને રાખી ત્યારબાદ
ગર્ભપાનાલવંત્રી તૈલ કાઢી લેવું. અને તેને એક બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણુ: ૨ થી ૪ રતીભાર ખાચ તથા લગાડવા માટે.

સમય: રાત્રે જમ્યા પછી દવા ખાચ માટે લેવી, તથા લગા-
ડવા માટે બે વાર રતી દવા લગાડી પાન ખાંધવું.

અનુપાત: નારરવંદન પાન સાથે ખાચવ, તથા દવા લગાડવા
ખાંડ પાન ખાંધી ખાપવું અને દૂધ મીઠું પીવું.

ઉપયોગ: નવનરના કનકગેરી, નાનદિ, ખગ્ગત્તએ અને હંડિનુ
૫૬ ૫૭ ૫૮ વગેરે તમામ રુચિદાર મરી પુષ્પ જગ આંચ છે.

મુલ્યવા: હંડિનુ નખ ખાચ છે. તે દવા દર મીનીટ લખાડવી
તથા દવા લખાંડ ૫૬ ઉપર ન.ગી પેડે દૂધ પી જવું.

4

5

6

7

8

૩૨ નો.

પ્રમાણ: ૨ ગોળી દૂધ અથવા ચણા સાથે
 સમય: સવાર સાંજ બે વખત લેવી.
 ઉપયોગ: ઘરડી, સળેખમ, છીંકો આવવી, માથાનું દરદ, કંધ
 થઈ જાયો, મંદાગ્નિ, નબળાઈ વગેરે માટે.

૧૯૦ વાજકરણુધૂત

ગાનાવટ: શ્વેત કણેરનાં મૂળ તો. ૧૫	માવનું ઘી તો. ૪
લવંગ તો. ૧	માલકંગણી તો. ૨
કુષ્ઠ તો. ૨	અકલકરો તો. ૨
મોદ અણેલી તો. ૨૫	મુદ્ધ એરકુચલા તો. ૨૫
મુદ્ધ કનકખીજ તો. ૨૫	પીપર તો. ૨
અમણ તો. ૨૫	ભવંત્રી તો. ૨૫
કેસર તો. ૨	અરીયુ તો. ૧
મોંડીમણી ખીજ તો. ૬	

વિધી: બધાને સાથે કુરી જાડો બુકો કરી તેને ધૂતની અંદર
 મેગરી એક બાટલીમાં ભરી લેવું અને સાત દહાડા એને રાખી ત્યારબાદ
 રત્નપદ્મલવંત્રી તૈલ કાઢી લેવું. અને તેને એક બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ: ૨ થી ૪ રતીભાર ખાવા તથા લગ્નકાંડ માટે
 સમય: રાત્રે જલ્દી પડી દવા ખાવા માટે સંજી, તથા લગ્ન
 કાંડ માટે બે ચાર રતી દવા લગાડી પાન ખાંધવું.

અનુપાન: નાચરવેલના પાન સાથે ખવાય, તથા દવા લગાડ
 ૧૯૧૧ જાણી આપવું અને દૂધ મીઠું પીવું.

ઉપયોગ: નસોની કનજોરી, નાનદાઈ, અગ્નિજ્વલ અને ક
 પાંડુ રુદ્ધ જતું વગેરે તમામ રુદ્ધિદા મરી પુખ્ત બળ આવે છે.

નુસંધા: હાડીનો મુખ લાગે છે. દવા દર મીનીટ લગ

દવા દર ૩૦ મિનિટ ખાઈ દર ૩૦ મિનિટ પીવું.

7
8
9
10

૫૨ ૨ નો.

મુરખુંખમળ તો. ૨૦ જાવળની છાત્ર તો. ૨૦
જવાસામળ તો. ૨૦ ચતાવરી તો. ૨૦
ચોપગીની તો. ૪૦ ઇંદ્રાવનનાં મળ તો. ૨૦
પાણી શેર ૪૮ સાકર શેર ૫

વિધી: ક્વાચની પ્રથમવાળી બધી દવાઓને અધકચરી કરી તેમાં પાણી નાંખી ક્વાચ કરવો. ત્યારે પાણી શેર ૮ રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી તેમાં સાકર મેગરી આસવની રીતે ખમીર આવે ત્યાંસુધી ખુશ્કું ગાળી તૈયાર થતાં તેમાં નીચેની વસ્તુઓનું ગૂર્યું ભરી બધે કરી બે માસ ગાળી લેવું. અને બાદથી ભરી ગાળવી.

ચુર્ણની દવાઓ

મોરલા તો. ૬ કકે તો. ૨ કાથો તો. ૨
ઉન્નાય તો. ૨ દ્રાક્ષ તો. ૨ લીંબડાનાં કુલ તો. ૨
મેંદીના પાન તો. ૨ ચંદન તો. ૧૦ રક્તચંદન તો. ૧૦
ચુલ્લખનદ્રુમ તો. ૨ ચતાવરી તો. ૨ વજ તો. ૨
ધાવરી કુલ તો. ૨૦ આંગળા તો. ૫

પ્રમાણ: ૨૫ ત્રિલ્લ, તેલ પાણી સાથે મવાર માંગ લેવું.
ઉપયોગ: રક્તવિકાર, ઉપદંશ, કુષ્ઠ, તક, ચુલ્લક વગેરે મરી
પરીઝ મુદ્દ બનાવે છે.

૧૯૩ નક્સીરમલમ

બનાવક: બાંધગીના લાકડા તો ૨ મુગના લાકડાં તો ૨
ચણું થી ૧

વિધી: લાકડાંને એકબીજા સાથે બાંધી ખુદાઈને રેડના કા
લે ૩૦ મિનિટ રાત્રી ૧૦ થી ૧૨ વચ્ચે મલમ તૈયાર કરવું.

૨ જો.

૧૯૯ સપ્તામૃતઅવલેહ

ખનાયર: લોહભસ્મ તો. ૨૫
જેડીમધ તો. ૨૫
આંખના તો. ૨૫
ગાયનું ધૂત તો. ૧૦

હરડેજાલ તો. ૨૫
ખડુગ્રાજાલ તો. ૨૫
મધ તો. ૨૫

વિધી: ખવાતું બારીક ચૂર્ણ કરી લેવું. પછી તેમાં ઘી મેળવી
દેવું. ત્યારબાદ તેમાં મધ મેળવી ચાટણ જેવું કરી ગ્રખતું.
પ્રમાણ: ૦૫ તોલો સવારે અને સાંજે.

અનુપાન: દુધ સાથે

ઉપયોગ: માયાનું દરદ, નેત્રરોગ, કર્ણરોગ, નાસારોગ અને
ગળાથી ઉપરનાં તમામ દરદો, સ્વપ્નદોષ તથા વીર્યવિકાર મરી મગજ
તથા સરીર પુષ્ટ થાય છે.

મૂચના: આ દવા સેવન કરનારે પશ્વમાં ઘી, સાકર, ઘઉં, દુધ
અને સાદો ખોરાક લેવો. તીખું, ખાટું અને ખારું તથા ઉતેજક
પદાર્થ ખાવાનું બંધ રાખવું તો બહુત સારો ફાયદો થાય છે.

૨૦૦ મલચંદ્રોદયવટી

ખનાયર: મલચંદ્રોદય પુરેણ તો. ૨૫
કન્દુરી તો. ૦૫
લેસો તો. ૦૫
મુકે તો. ૨૫
ખીર તો. ૨૫
ચીરી તો. ૨૫

ખીરમૂગ તો. ૨૫
અકકરો તો. ૦૫
બલચંદ્ર તો. ૨૫
લેસો તો. ૦૫
ચીરી તો. ૦૫

